

Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού τιμήθηκε με το
Βραβείο Μουσείου του Συμβουλίου της Ευρώπης για το έτος 2005
The Museum of Byzantine Culture was awarded the
Council of Europe Museum Prize for the year 2005

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού

Λεωφ. Στρατού 2, 546 40 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2313 306 400
www.mbp.gr

Museum of Byzantine Culture

2, Stratou Ave., GR-546 40 Thessaloniki, Greece
Tel. +30 2313 306 400
www.mbp.gr

© 2023 Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού / Museum of Byzantine Culture
Σωματείο Φίλων Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού / Association of the Friends
of the Museum of Byzantine Culture

ISBN: 978-960-9669-14-6

Εξώφυλλο

Λεπτομέρεια από εικόνα του αγίου Δημητρίου με σκηνές από τον βίο και τα θαύματά του, 1838. Σκηνή μεταφοράς σιταριού στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης. (Θαύμα 8ον, Αρχιεπισκόπου Ιωάννου, συλλογή πρώτη)

Cover

Detail from an icon of St Demetrios with scenes of his life and miracles, 1838. Scene of the transportation of grain to the port of Thessaloniki. (Miracle 8, Archbishop John, Collection A)

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ 2024 DESK DIARY

ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
COMMERCE AND ECONOMY
IN BYZANTINE THESSALONIKI

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ASSOCIATION OF THE FRIENDS OF THE MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

Dear readers, friends of the Byzantine Museum,

2024 is a landmark year, completing three decades from the time when”, on September 11, 1994, the Museum of Byzantine Culture first opened its doors to the public with its first temporary exhibition, “Byzantine Treasures of Thessaloniki. The journey home. That was the event with which Prime Minister Andreas Papandreou officially inaugurated the Museum of Byzantine Culture. That exhibition, with its inspired title, marked the home-coming, three months earlier, of the Byzantine and post-Byzantine antiquities which had been sent in 1916 – nearly eighty years previously – to the Byzantine and Christian Museum in Athens for safekeeping, and the end of the long effort to create a Byzantine Museum in Macedonia, and specifically in the co-sovereign imperial city of Thessaloniki.

According to the founding Director of the Museum, the late Eftychia Kourkoutidou-Nikolaïdou, *this new Greek museum was designed to be the world’s only “Museum of Byzantine Culture”*, the careful choice of name reflecting the core idea of a specific, and for its time pioneering, museological and museographical approach, namely that *ancient objects function not as self-contained works of art but as witness to a culture.*

And so we begin this anniversary year with a calendar that clearly and effectively demonstrates the importance of Thessaloniki as a city which has always been multicultural and which was second only to Constantinople as the most important economic, intellectual and artistic centre in the European part of the Byzantine Empire, in her historical development from Late Antiquity to her absorption into the Ottoman Empire, through alternating periods of decline and growth, crisis and radiance, spreading her intellectual and artistic culture far beyond her borders. And all this through the objects preserved and exhibited in the Museum of Byzantine Culture, human artefacts, humble or magnificent, which contributed to the creation of the culture of Byzantium.

To all of you I wish a creative New Year, health, peace and empathy.

*Dr Agathoniki Tsilipakou, Archaeologist
General Director, Museum of Byzantine Culture*

Αγαπητές και αγαπητοί αναγνώστριες και αναγνώστες,
φίλες και φίλοι του βυζαντινού πολιτισμού,

Το έτος 2024 αποτελεί ορόσημο, καθώς συμπληρώνονται τριάντα χρόνια από τότε που το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού άνοιξε για πρώτη φορά τις πύλες του στο κοινό, με την πρώτη του περιοδική έκθεση, «Βυζαντινοί Θησαυροί της Θεσσαλονίκης. Το ταξίδι της επιστροφής», στις 11 Σεπτεμβρίου του 1994. Με αυτόν τον τρόπο εγκαινιάστηκε επίσημα από τον ίδιο τον τότε πρωθυπουργό της Ελλάδος, Ανδρέα Παπανδρέου, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. Η έκθεση αυτή, με τον εμπνευσμένο τίτλο, σηματοδοτούσε ακριβώς την επιστροφή των βυζαντινών και μεταβυζαντινών αρχαιοτήτων, στις 14 Ιουνίου 1994, οι οποίες επαναπατρίστηκαν μετά από περίπου ογδόντα χρόνια παραμονής τους στην Αθήνα, στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, όπου είχαν μεταφερθεί το 1916, για λόγους προστασίας και οριοθετεί το τέλος μιας μακρόχρονης προσπάθειας για την ίδρυση Βυζαντινού Μουσείου στη Μακεδονία και πιο συγκεκριμένα στη συμβασιλεύουσα Θεσσαλονίκη.

Σύμφωνα με την ιδρυτική διευθύντριά του, την αείμνηστη Ευτυχία Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου, το νέο αυτό ελληνικό μουσείο σχεδιάστηκε με *προορισμό να αποτελέσει το μοναδικό στον κόσμο «Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού»* με την προσεκτικά επιλεγμένη ονομασία του που αντικατοπτρίζει την κεντρική ιδέα συγκεκριμένης, πρωτοποριακής για την εποχή της, μουσειολογικής και μουσειογραφικής προσέγγισης, σύμφωνα με την οποία *τα αρχαία αντικείμενα λειτουργούν όχι ως αυτοτελή έργα τέχνης αλλά ως μαρτυρίες ενός πολιτισμού.*

Ξεκινάμε λοιπόν την επετειακή χρονιά με το ανά χειρας ημερολόγιο, το οποίο με εύληπτο και επιτυχή τρόπο αναδεικνύει τη σημασία της ανέκαθεν πολυπολιτισμικής Θεσσαλονίκης ως το σημαντικότερο οικονομικό, πνευματικό και καλλιτεχνικό κέντρο μετά την Κωνσταντινούπολη στο σημερινό ευρωπαϊκό τμήμα της πάλαι ποτέ βυζαντινής αυτοκρατορίας, στην ιστορική της διαδρομή από την ύστερη αρχαιότητα μέχρι την οριστική άλωσή της από τους Οθωμανούς, μέσα από εναλλαγές περιόδων ύφεσης και ανάπτυξης, κρίσεων και ακτινοβολίας του πνευματικού και καλλιτεχνικού πολιτισμού της και πέραν των ορίων αυτής. Και όλο αυτό μέσα από τα αντικείμενα που εκθέτει και φυλάσσει το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, έργα ανθρώπων, ταπεινά ή αριστουργηματικά που συνέβαλλαν στη δημιουργία του πολιτισμού του Βυζαντίου.

Εύχομαι σε όλες και όλους ένα νέο έτος δημιουργικό με υγεία, ειρήνη και ενσυναίσθηση.

Αγαθονίκη Τσιλιπάκου

Δρ Αρχαιολόγος

Γενική Διευθύντρια Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

This 2024 calendar highlighting the work of the Museum of Byzantine Culture is published by the Association of Friends of the Museum as a token of our constant support for the achievement of the Museum's aims in the presentation of Byzantine Culture, as we have been doing for the past 25 years.

This year the album focuses on the role of Byzantine Thessaloniki as a centre of trade and economic life. In the galleries of the Museum's permanent collection countless exhibits demonstrate the intense commercial activity of this city, which was one of the hearts of Byzantium's economic life. In the more than thousand year history of the Empire, Thessaloniki's importance as a major port and distribution centre for goods and merchandise remained, despite fluctuations, unchallenged.

Through the narrative of the economic and commercial activity of the city's streets, shops, workshops and port we trace the imprint of the historical events that shaped the fortunes of the Empire and made Thessaloniki a great urban centre, second in the Balkans only to Constantinople itself. This position is related to the operation of its mint, which gave the city a role in the shaping of imperial economic policy and made it a supralocal economic centre.

Throughout the entire Byzantine period the port of Thessaloniki was a vital link with the whole of the Eastern Mediterranean and a mirror of the city's multifaceted identity, contributing to the distribution of goods, ideas and culture. In the Museum's collections and exhibitions Thessaloniki's economic and commercial power is a central axis for the narration of Byzantine Culture. Archaeologist Maria Polychronaki's text covers briefly but comprehensively the points in the Museum's permanent collection that underline the city's economic and commercial history. The lavish illustrations highlight this aspect of the exhibits in the Museum's galleries.

We wish and hope that for all of you this calendar will mark 2024 as a year of reflection on the values of the human spirit alongside the importance of material culture for a prosperity that does not depart from the human measure.

*The Board of Trustees
of the Friends of the Museum of Byzantine Culture*

Το ημερολόγιο για το 2024, το οποίο κρατάτε στα χέρια σας, προβάλλει το έργο του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού και εκδίδεται από το Σωματείο των Φίλων του Μουσείου. Η έκδοση σηματοδοτεί τη διαρκή στήριξη του Σωματείου στην εκπλήρωση των στόχων του Μουσείου για την προβολή του Βυζαντινού Πολιτισμού και πραγματοποιείται εδώ και 25 χρόνια.

Αυτή τη χρονιά το λεύκωμα είναι αφιερωμένο στο ρόλο της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης ως κέντρο του εμπορίου και της οικονομικής ζωής. Στις αίθουσες της μόνιμης συλλογής του ΜΒΠ πολυάριθμα εκθέματα αναδεικνύουν την έντονη εμπορική κίνηση στη Θεσσαλονίκη, η οποία υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα της οικονομικής ζωής του Βυζαντίου. Στην ιστορία της υπερχιλιόχρονης αυτοκρατορίας η σημασία της Θεσσαλονίκης ως ένα σπουδαίο λιμάνι και κέντρο διακίνησης αγαθών και εμπορευμάτων παρέμεινε, παρά τις όποιες διακυμάνσεις, αναμφισβήτητη.

Μέσα από την εξιστόρηση της οικονομικής και εμπορικής κίνησης στο λιμάνι, τους δρόμους, τα καταστήματα και τα εργαστήρια της πόλης παρακολουθούμε την αποτύπωση των ιστορικών γεγονότων, τα οποία διαμόρφωσαν την τύχη της αυτοκρατορίας και ανέδειξαν τη Θεσσαλονίκη σε μέγιστο αστικό κέντρο των Βαλκανίων, δεύτερη μετά την Πρωτεύουσα. Η θέση αυτή σχετίζεται με τη λειτουργία του νομισματοκοπείου της, στοιχείο που την αναδεικνύει σε πόλο διαμόρφωσης της αυτοκρατορικής οικονομικής πολιτικής αλλά και υπερτοπικό οικονομικό κέντρο.

Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης καθ' όλη τη Βυζαντινή περίοδο υπήρξε συνδετικός κρίκος της με όλη την ανατολική Μεσόγειο και ανέδειξε την πολυσυλλεκτική ταυτότητά της, συμβάλλοντας στη διακίνηση αγαθών, ιδεών και πολιτισμού. Στις συλλογές του ΜΒΠ και στις εκθέσεις του η οικονομική και εμπορική δυναμική της Θεσσαλονίκης αποτελεί βασικό άξονα της αφήγησης για τον Βυζαντινό Πολιτισμό. Στο κείμενο που συνέγραψε η αρχαιολόγος Μαρία Πολυχρονάκη τονίζονται με σύντομο και περιεκτικό τρόπο τα σημεία των μόνιμων εκθέσεων του μουσείου όπου προβάλλεται η οικονομική και εμπορική ιστορία της πόλης. Η πλούσια εικονογράφηση της έκδοσης αναδεικνύει την πλευρά αυτή των εκθεμάτων στις αίθουσες του ΜΒΠ.

Ευχόμαστε σε όλους και όλες το λεύκωμα-ημερολόγιο να σηματοδοτήσει το 2024 ως χρονιά αναστοχασμού πάνω στις αξίες του ανθρώπινου πνεύματος παράλληλα με τη σημασία του υλικού πολιτισμού για μια ευμάρεια που δεν ξεφεύγει από το ανθρώπινο μέτρο.

*Το Διοικητικό Συμβούλιο
του Σωματείου των Φίλων
του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού*

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Εμπόριο και Οικονομία στη Βυζαντινή Θεσσαλονίκη

Η θέση της Θεσσαλονίκης στον μυχό του Θερμαϊκού κόλπου, που είναι συγχρόνως και η απόληξη όλων των φυσικών δρόμων από τον βορρά, υπήρξε διαχρονικά καθοριστική για την ανάπτυξη του εμπορίου και της οικονομίας της. Οι εμπορικές σχέσεις με τα κυριότερα κέντρα εμπορίου, τη Ρόδο και τη Δήλο, όπου δραστηριοποιούνταν Θεσσαλονικείς έμποροι είναι επιβεβαιωμένες ήδη από την αρχαιότητα. Κατά τη διάρκεια της λεγόμενης “Pax Romana” (31 π.Χ. έως τα μέσα του 3ου αι. μ.Χ.) η πόλη άκμασε εντυπωσιακά, καθώς ανακηρύχθηκε «ελεύθερη πόλη» με φορολογικές απαλλαγές. Συγχρόνως, εγκαταστάθηκαν ξένες εθνότητες που ασκούσαν εμπορικές δραστηριότητες, όπως Εβραίοι, Ιταλοί “negotiatores”, η γνωστή κοινότητα των «συμπραγματευομένων Ρωμαίων», Έλληνες από άλλες πόλεις της κυρίως Ελλάδας, της Μικράς Ασίας και της Μαύρης θάλασσας, η παρουσία των οποίων ανιχνεύεται από επιγραφικές μαρτυρίες.

Κατά τη διάρκεια της τετραρχίας η πόλη γνώρισε μεγάλη ακμή, μια και ο Γαλέριος εγκαταστάθηκε το 299 και ανοικοδόμησε μνημειακά κτίρια, όπως τη Ροτόντα, την ομώνυμη αψίδα και το ανάκτορο. Το 323 ο Κωνσταντίνος διέμεινε στην πόλη προετοιμάζοντας τον στρατό του εναντίον του Λικινίου και κατά τη διάρκεια της παραμονής του κατασκεύασε το λιμάνι στο δυτικό τμήμα της πόλης, στη θέση της σημερινής εμπορικής συνοικίας «Λαδάδικα».

Το παλαιότερο λιμάνι βρισκόταν στη θέση της λεγόμενης *εκκλησιαστικής σκάλας* (λιμάνι), στο ανατολικό τμήμα της πόλης, ήταν σύγχρονο με το Γαλε-

Ο άγιος Δημήτριος. Χάρτινη
εικόνα, λιθογραφία του
1835, με παράσταση της
Θεσσαλονίκης. Δωρεά συλλογή
Ντόρης Παπαστράτου

St Demetrios. Paper icon, 1835
lithograph, with scenes of
Thessaloniki. Donation from the
Dory Papastratos Collection

ριανό συγκρότημα, και διατηρήθηκε σε λειτουργία, μέχρι την κατασκευή του νέου λιμανιού από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο. Τμήμα του μώλου του ήταν ορατό έως τις αρχές του 19ου αι. μέσα στη θάλασσα και κοντά στον Λευκό Πύργο.

Η ιστορία της πόλης είναι στενά συνδεδεμένη με το λιμάνι της, αλλά και με την Εγνατία οδό, που κατασκευάστηκε ανάμεσα στο 146-120 π.Χ. και ένωσε το Δυρράχιο με την Κωνσταντινούπολη. Η Θεσσαλονίκη υπήρξε διαχρονικά ο σπουδαιότερος εμπορικός, αλλά και στρατιωτικός σταθμός του μεγάλου αυτού αυτοκρατορικού δρόμου, αφού ήταν το πρώτο και το μεγαλύτερο λιμάνι που συναντούσε στην πορεία του προς τα ανατολικά. Άλλη σπουδαία οδική αρτηρία ήταν αυτή που κατέβαινε από τον βορρά όπου συναντούσε τη «βασιλική οδό» και μέσω της κοιλάδας του Αξιού έφτανε στη Θεσσαλονίκη. Ένας άλλος πολυσύχναστος δρόμος ήταν αυτός που ξεκινούσε από τη Θεσσαλονίκη και μέσω της Βέροιας κατέβαινε από το Δίον στα Τέμπη και τη νότια Ελλάδα.

Τον κύριο και σημαντικότερο ρόλο είχε ο μεγάλος θαλάσσιος δρόμος, το λιμάνι, όπου συγκεντρώνονταν και διακινούνταν τα εμπορεύματα, τα προϊόντα της αγροτικής παραγωγής της ενδοχώρας της Μακεδονίας, του ορυκτού της πλούτου, αλλά και τα βιοτεχνικά προϊόντα που παρήγαν τα εργαστήριά της, όπως η κεραμική, τα υφάσματα, η μικροτεχνία. Με το θαλάσσιο εμπόριο διακινούνταν προϊόντα, όπως το σιτάρι, το λάδι, το κρασί, φρούτα, λαχανικά, αλλά και παστά ψάρια, τουρσιά, τα οποία μεταφέρονταν συσκευασμένα μέσα στους αμφορείς, που στη συνέχεια στοιβάζονταν κατά σειρές στα αμπάρια των πλοίων.

Οι εμπορικές συναλλαγές και η διακίνηση προϊόντων από περιοχές της Μεσογείου επιβεβαιώνονται από τη σημαντική συλλογή αμφορέων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού που βρέθηκαν σε ανασκαφές της πόλης, αλλά και πήλινων λυχναριών αφρικανικών εργα-

στηρίων. Οι αμφορείς έφτασαν εδώ με προϊόντα από τις περιοχές όπου ασκούνταν το εμπόριο: Κωνσταντινούπολη, πόλεις της Βαλκανικής, νότια Ελλάδα, νησιά του Αιγαίου, Μικρά Ασία, Μέση Ανατολή. Μια επιγραφή του 6ου αιώνα που εκτίθεται στη δεύτερη αίθουσα του Μουσείου αναφέρεται, πιθανώς, σε εμπόρους από την Απάμεια της Συρίας, οι οποίοι ζούσαν και εμπορεύονταν στη Θεσσαλονίκη. Ένα άλλο ιδιαίτερο ταφικό εύρημα, ένα μικρό ομοίωμα ψαριού από ορεία κρύσταλλο, μαρτυρεί την ύπαρξη ετερόχθονων που ζούσαν στην πόλη και ήταν φορείς θεολογικών δοξασιών που σχετιζόνταν με την Αίγυπτο. Τα μεγαλοπρεπή μνημεία της εποχής, οι μεγάλες βασιλικές, μαρτυρούν τη διακίνηση αρχιτεκτονικών γλυπτών με εγχάρακτα σήματα από τα εργαστήρια της πρωτεύουσας στη Θεσσαλονίκη μέσω θαλάσσης.

Η οικονομική ζωή και οι επαγγελματικές δραστηριότητες αναπτύχθηκαν στον χώρο της αρχαίας αγοράς όπου συγκεντρώνονταν και οι διοικητικές δραστηριότητες της πόλης και της αγροτικής περιφέρειας. Στον ίδιο χώρο λειτουργούσαν τα εργαστήρια μεταποίησης των πρώτων υλών που παρείχε η ενδοχώρα, όπως εργαστήρια βαφής υφασμάτων και νημάτων, κατεργασίας δερμάτων, οστέινων αντικειμένων, κεραμοπλαστικής, μεταλλοτεχνίας, αργυροχρυσοχοΐας, όπως έχει αποδειχθεί από τις ανασκαφές. Η αργυρή λειψανοθήκη από την Ηράκλεια που εκτίθεται στην αίθουσα «Ο Παλαιοχριστιανικός ναός» είναι σπουδαίο δείγμα αργυροχοΐας, που αποδίδεται σε εργαστήριο της Θεσσαλονίκης. Γύρω από την αγορά και δίπλα σ' αυτήν βρίσκονταν συνήθως και τα καταστήματα, με τους εμπόρους να ασκούν το εσωτερικό εμπόριο, η διεξαγωγή του οποίου γινόταν κάτω από στενή κρατική παρακολούθηση. Μερικά είδη μάλιστα, διακινούνταν με τη μορφή μονοπωλίου και οι επαγγελματίες ήταν οργανωμένοι σε συντεχνίες που διασφάλιζαν τα συμφέροντά τους. Εκτός από τα καταστήματα στην αγορά, τα προϊόντα πωλούνταν σε εμποροπανηγύ-

ρεις, απ' όπου οι κάτοικοι, κυρίως της υπαίθρου και των μικρών πόλεων, έκαναν τις προμήθειές τους.

Στον χώρο της αρχαίας αγοράς αποκαλύφθηκε το 1993 ένα εργαστήριο του νομισματοκοπείου της πόλης. Μια λατινική επιγραφή των μέσων του 4ου αι., που βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, αναφέρεται στο όνομα του διευθυντή του Νομισματοκοπείου, Δομιτίου Καταφρόνου. Η Θεσσαλονίκη απέκτησε το προνόμιο να εκδίδει δικά της νομίσματα ήδη από τα χρόνια του Αυγούστου (27-14 π.Χ.). Έως τον Γαλλιηνό (253-268 μ.Χ.) εκδόθηκαν νομίσματα με το πορτραίτο του αυτοκράτορα, αλλά και νομίσματα που συμβατικά ονομάζονται «ψευδοαυτόνομα» με παραστάσεις που κατά κάποιο τρόπο εκφράζουν την «αυτονομία» της Θεσσαλονίκης. Το νομισματοκοπείο λειτούργησε αδιάκοπα από τον Διοκλητιανό (284-305) έως τον Ηράκλειο (610-641) με τη μορφή και τη μέριμνα ενός κρατικού νομισματοκοπείου. Η Θεσσαλονίκη, αλλά και η Σισκία που βρίσκεται στην Κροατία, ήταν οι μόνες πόλεις που έκοβαν χρυσά νομίσματα εκτός από την Κωνσταντινούπολη. Ο Praefectus praetorio per Illyricum ήταν ο υπεύθυνος για τον προϋπολογισμό της περιοχής από τον Δούναβη έως την Κρήτη και καταρτούσε τον προϋπολογισμό για τις ανάγκες του στρατού, των δημοσίων υπηρεσιών και έργων της περιοχής. Συγχρόνως, φρόντιζε για τη είσπραξη των φόρων, οι οποίοι συλλέγονταν σε ράβδους χρυσού. Ο χρυσός στη συνέχεια μετατρεπόταν σε νομίσματα στο νομισματοκοπείο, εξυπηρετώντας έτσι τις ανάγκες του κράτους.

Οι μαρτυρίες που έχουμε για την οικονομική ζωή της Θεσσαλονίκης, αλλά και της Μακεδονίας γενικότερα κατά την περίοδο των σκοτεινών αιώνων (7ος-8ος αι.) είναι λίγες. Οι επιδρομές των Σλάβων, που είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή του Στρυμόνα είναι συχνές με τη Θεσσαλονίκη να βρίσκεται σε συνεχή άμυνα, με συνέπεια οικονομική κρίση και ύφεση. Ωστόσο, μαρτυρείται

εμπορική κίνηση στο λιμάνι και επικοινωνία με τις γύρω περιοχές και την Κωνσταντινούπολη. Από τα θαύματα του αγίου Δημητρίου, γνωρίζουμε ότι εμπορικά πλοία μετέφεραν συχνά σιτηρά και άλλα τρόφιμα στην πόλη για τον πληθυσμό. Οι μελετητές θεωρούν πως η Θεσσαλονίκη επέζησε όλη αυτή τη «σκοτεινή» περίοδο δημιουργώντας εμπόριο τοπικού χαρακτήρα. Η σπουδαιότερη πόλη της ευρωπαϊκής μεριάς της αυτοκρατορίας προσέλκυσε τους πληθυσμούς των νησιών του Αιγαίου, που έφτασαν εδώ για να γλυτώσουν από τις εισβολές των Αράβων, συμβάλλοντας αναπόφευκτα σε σημαντική δημογραφική ανάπτυξη.

Στους επόμενους αιώνες η ειρήνη επικράτησε στην πόλη και στην ύπαιθρο. Οι Σλάβοι αναχαιτίστηκαν από τους αυτοκράτορες Κώνστα Β' το 657 και Ιουστινιανό Β' το 688. Ο Ιουστινιανός Β' μάλιστα δώρισε στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου τα έσοδα μιας αλυκής, ως δείγμα ευγνωμοσύνης για τη βοήθεια που του πρόσφερε ο άγιος στον πόλεμο με τους Σλάβους. Το αλάτι ήταν σημαντικό και πολύτιμο προϊόν, που παρήγε η γύρω παραθαλάσσια περιοχή. Μετά τον εκχριστιανισμό των Σλάβων και των Βουλγάρων το μεταξύ τους εμπόριο αναπτύχθηκε σημαντικά. Ο αυτοκράτορας Λέων ΣΤ' (886-912), επέλεξε τη Θεσσαλονίκη ως αποκλειστικό κέντρο διεξαγωγής του εμπορίου της αυτοκρατορίας με τη Βουλγαρία. Το κέντρο άφιξης των βουλγαρικών εμπορευμάτων μεταφέρθηκε από την Κωνσταντινούπολη στη Θεσσαλονίκη, όπου εγκαταστάθηκε και το γενικό τελωνείο. Οι σφραγίδες οικονομικών αξιωματούχων που έχουν σωθεί μαρτυρούν τη σπουδαιότητα της Θεσσαλονίκης ως εμπορικού κέντρου, που διακινούσε το εμπόριο με τους Βουλγάρους, μέσω των ποταμών Νέστου και Στρυμόνα. Ο *κομμερκιάριος αποθήκης* ρύθμιζε την οικονομική ζωή και ο *αβυδικός* ρύθμιζε τις υπηρεσίες του λιμανιού και της ναυσιπλοΐας. Ο έλεγχος της ποτάμιας συγκοινωνίας δημιούργησε και τη διοικητική θέση του

βαρδάριου. Οι νέοι αυτοί αξιωματούχοι της Θεσσαλονίκης είχαν υπό τον έλεγχό τους τη Θεσσαλία, την Κεφαλλονιά, το θέμα Θεσσαλονίκης και τη δυτική Ελλάδα.

Την ίδια εποχή τα μεγάλα μοναστικά κέντρα του Άθω επιχειρούσαν σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες, που βασιζόνταν στην καλλιέργεια των γαιών τους, στα εργαστηριακά τους προϊόντα και στην εμπορευματοποίησή τους. Η οικονομική και εμπορική ανάπτυξη μοναστηριών του Άθω, ήταν σε άμεση συνάρτηση με το μεγάλο εμπορικό κέντρο της Θεσσαλονίκης.

Η ειδυλλιακή όψη της πόλης και των περιχώρων, καθώς και η εντυπωσιακή εμπορική κίνηση περιγράφεται με γλαφυρότητα από τον Ιωάννη Καμενιάτη, ο οποίος βίωσε την άλωση της πόλης από τους Άραβες Σαρακηνούς του Λέοντα Τριπολίτη το 904. Σύμφωνα με τη διήγησή του πολλοί έμποροι, ντόπιοι και ξένοι, ζούσαν και επιχειρούσαν στην πόλη, που είχε αποκτήσει μεγάλο πλούτο από το χρυσάφι, το ασήμι, τις πολύτιμες πέτρες και τα μεταξωτά υφάσματα, την παραγωγή μετάλλινων και γυάλινων αντικειμένων. Όλος αυτός ο πλούτος αντικατοπτρίζεται στη μεγαλοπρέπεια των μνημείων της, όπως η Αγία Σοφία που χτίστηκε στα τέλη του 7ου αιώνα, όταν η Θεσσαλονίκη αναδείχθηκε σε Μητρόπολη εξαρτημένη από το Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης και όχι πλέον από τη Ρώμη, όπως ίσχυε έως τότε. Τα χρυσά περικάρπια με πολύχρωμα σμάλτα που εκτίθενται στην αίθουσα «Από την Εικονομαχία στη λάμψη των Μακεδόνων και των Κομνηνών» είναι πολύτιμο δείγμα των εργαστηρίων αργυροχρυσοχοΐας της πόλης. Η ευδαιμονία διακόπηκε απότομα το 904 με την άλωση και την οικονομική πτώση, που διήρκεσε έως το τέλος της βασιλείας του Βασιλείου Β' το 1025.

Μετά τους πολέμους του Βασιλείου Β' με τους Βουλγάρους (1025), ειρήνη επικράτησε στα Βαλκάνια, που διήρκεσε έως τα τέλη του 12ου αιώνα. Ο 12ος αιώνας βρήκε τη Θεσσαλονίκη σε οικονομική και πνευματική

άνθιση, με αποτέλεσμα να μετατραπεί σε πόλο έλξης εμπορών από διάφορα μέρη. Η πόλη γνώρισε εκ νέου μεγάλη δημογραφική αύξηση και στις πηγές περιγράφεται ως πολυσύχναστη πόλη, «ευανδρούσα, πολυάνθρωπος», για το ετερόκλητο πλήθος που την κατοικούσε. Ο ιστορικός Μιχαήλ Χωνιάτης απέδιδε μεγαλύτερη σπουδαιότητα στη Θεσσαλονίκη σε σχέση με την Κωνσταντινούπολη. Ο πλούτος της οφειλόταν, όπως πάντα, στην πλούσια αγροτική παραγωγή της ενδοχώρας, καθώς και στην εργαστηριακή και βιοτεχνική δραστηριότητα και το εμπόριο. Ο Ισπανοεβραΐος περιηγητής Βενιαμίν της Τουδέλης, που επισκέφτηκε τη Θεσσαλονίκη περί το 1161, αναφέρει στη διήγησή του την παρουσία σημαντικής εβραϊκής κοινότητας που ασχολούνταν με την παραγωγή και επεξεργασία μετάξης. Συγχρόνως, επαναλειτούργησε και το νομισματοκοπείο της πόλης, που είχε σταματήσει από τον 7ο αιώνα.

Η Θεσσαλονίκη προσέλκυε ετερόχθονες από πολλά μέρη, κυρίως κατά την περίοδο εορτασμού της μνήμης του πολιούχου της αγίου Δημητρίου. Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή της πόλης ως κοσμοπολίτικου εμπορικού κέντρου τις μέρες της γιορτής, στον *Τιμαρίωνα* ανώνυμο έργο του τέλους του 12ου αιώνα. Ο *Τιμαρίων* διηγείται το ταξίδι του από την Κωνσταντινούπολη στη Θεσσαλονίκη και περιγράφει το εμπορικό πανηγύρι που διεξαγόταν κάθε Οκτώβριο στην πόλη κατά τη διάρκεια των «Δημητρίων». Σύμφωνα με τον *Τιμαρίωνα*, εμπορεύματα έφταναν από τον νότο, την κυρίως Ελλάδα και την Πελοπόννησο, αλλά και από την Αίγυπτο και τη Συρία. Επίσης, στο έργο μνημονεύεται η παρουσία δυτικών εμπορών, Ιταλών, Ισπανών, Πορτογάλων, Γάλλων, οι οποίοι κινούνταν κυρίως από τη θαλάσσια οδό. Από τη διήγηση αντλούμε σημαντικές και ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τον τρόπο διακίνησης των προϊόντων. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι τα προϊόντα του Ευξείνου Πόντου στέλνονταν αρχικά στην Κωνστα-

ντινούπολη και από εκεί μεταφέρονταν στη Θεσσαλονίκη με караβάνια από άλογα και μουλάρια, προφανώς μέσω της Εγνατίας οδού. Όλοι οι άλλοι έμποροι έφεραν τα εμπορεύματά τους κατ' ευθείαν από τον τόπο παραγωγής. Το πανηγύρι του αγίου Δημητρίου ήταν μια σπουδαία ευκαιρία για ανταλλαγές και εμπόριο υφασμάτων και ζώων, αλλά και για οικονομικές και χρηματιστηριακές συναλλαγές κατά τα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα.

Εκτός από εμπορικό, η Θεσσαλονίκη υπήρξε συγχρόως και σημαντικό προσκυνηματικό κέντρο. Η αγία Θεοδώρα και ο άγιος Δημήτριος, οι δύο τοπικοί μυροβλήτες άγιοι, η λατρεία των οποίων γνώρισε ευρεία διάδοση, προσέλκυαν προσκυνητές από τους ομόδοξους γειτονικούς λαούς. Οι προσκυνητές – ταξιδιώτες, άνθρωποι απλοί, έμποροι, ναυτικοί, γεωργοί, έπαιρναν μύρο σε μολύβδινα φιαλίδια τα κουτρούβια, πάνω στα οποία εικονίζονταν οι άγιοι μυροβλήτες.

Την οικονομική ανάπτυξη και την επικρατούσα ευδαιμονία ανέστειλαν μια σειρά από γεγονότα, και κυρίως η πολιορκία της πόλης από τους Νορμανδούς το 1185, η επανάσταση του Πέτρου και Άσεν στη Βουλγαρία, καθώς και η τέταρτη σταυροφορία. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους το 1204, η Θεσσαλονίκη παραδόθηκε στον Βονιφάτιο Μομφερατικό. Η πόλη έγινε το μήλον της έριδος μεταξύ των αυτοκρατόρων της Νίκαιας και του Δεσποτάτου της Ηπείρου, για να καταληφθεί τελικά από τον Ιωάννη Γ' Βατάτζη το 1246 και τους Παλαιολόγους. Το εμπορικοοικονομικό ενδιαφέρον της Θεσσαλονίκης στράφηκε προς τα δυτικά, και συγκεκριμένα στο δεσποτάτο της Ηπείρου. Το νομισματοκοπείο της Θεσσαλονίκης συνέχισε όμως να λειτουργεί, εκδίδοντας χάλκινα νομίσματα με νέους νομισματικούς τύπους.

Οι εμφύλιοι πόλεμοι μεταξύ των Παλαιολόγων αλλά και η απειλητική εξάπλωση των Τούρκων, επέφεραν πολλές δοκιμασίες στην πόλη. Το εξωτερικό εμπόριο

μεγάλης ακτίνας πέρασε στα χέρια εμπόρων των ιταλικών πόλεων, κυρίως στους Βενετούς και Γενουάτες, που εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη από το 1261 οι πρώτοι και το 1265 οι δεύτεροι, αφού προηγουμένως είχαν αποσπάσει ευνοϊκά εμπορικά προνόμια και τελωνειακές απαλλαγές από τους βυζαντινούς αυτοκράτορες, και κυρίως από τον Μιχαήλ Η' (1261-1282), με τη συμφωνία του Νυμφαίου το 1261. Σύμφωνα με τη συμφωνία, οι έμποροι της Βενετίας και της Γένοβας απέκτησαν το δικαίωμα να διατηρούν σταθμούς-σκάλες όπου ήθελαν και να διεξάγουν, χωρίς περιορισμό, εμπόριο σ' όλη την επικράτεια πληρώνοντας μειωμένους δασμούς, αποδυναμώνοντας έτσι το ελληνικό εμπόριο που έχασε την ανταγωνιστική του δύναμη.

Η Θεσσαλονίκη, έγινε κυρίως κατά τον 13ο με αρχές του 14ου αιώνα, το κέντρο εμπορίου μιας περιοχής που περιλάμβανε τα νότια και δυτικά Βαλκάνια, δηλαδή την Ελλάδα, την Ήπειρο, τη Σερβία και τη Δαλματία. Υπήρχε καλή επικοινωνία με το κράτος της Σερβίας, μέσω ενός δρόμου που οδηγούσε διά του Μοράβα στο Ντουμπρόβνικ. Η Εγνατία οδός ήταν ανοιχτή μέχρι το 1340 και η επικοινωνία με την Κωνσταντινούπολη ήταν αρκετά εύκολη. Οι περιοχές των Βαλκανίων εισήγαγαν υφάσματα από τη δυτική Ευρώπη μέσω της Θεσσαλονίκης που έφταναν εδώ με τους Βενετούς εμπόρους. Εισήγαγαν και σιτάρι από την παραγωγή της ενδοχώρας της Θεσσαλονίκης, το οποίο πωλούνταν και στο εσωτερικό των Βαλκανίων, αλλά και στη Βενετία. Έτσι, η πόλη έγινε το κέντρο διαμετακομιστικού και μεταπρατικού εμπορίου των δύο κυριότερων προϊόντων του μεσαιωνικού εμπορίου, των υφασμάτων και των σιτηρών. Στους ντόπιους ωστόσο, παρέμεινε ένα μέρος από το εσωτερικό εμπόριο και το λιμάνι συνέχισε να θεωρείται ως ένα από τα σπουδαιότερα της ανατολικής Μεσογείου. Την ίδια περίοδο εκμεταλλεύονταν τα μεταλλεία των Σιδηροκαυσίων στην Χαλκιδική, καθώς και τις αλυκές γύρω

από τη Θεσσαλονίκη, που παρήγαν αλάτι. Τα δύο αυτά προϊόντα ήταν εξαιρετικά υπερτιμημένα κατά τον Μεσαίωνα.

Μεγάλη ακμή γνώρισαν επίσης κατά το δεύτερο μισό του 13ου και τον 14ο αιώνα τα εργαστήρια κεραμικής της Θεσσαλονίκης, με αναγνωρίσιμα διακοσμητικά θέματα. Τα αγγεία που παρήγαν, κυρίως αντικείμενα καθημερινής χρήσης, είχαν πλατιά διάδοση στον βορειοελλαδικό χώρο και μέσω του γενοβέζικου και βενετσιάνικου εμπορίου έφταναν ως την Κωνσταντινούπολη και τη Μαύρη Θάλασσα.

Μετά το 1340, οι εμφύλιοι πόλεμοι και οι διαδοχικές επιδρομές των Σέρβων και των Τούρκων, έκλεισαν σχεδόν ολοκληρωτικά τη χερσαία επικοινωνία με την Κωνσταντινούπολη, δεν έχουμε μνεία χρήσης της Εγνατίας οδού, εκτός ίσως από στρατεύματα. Το τμήμα μεταξύ Κωνσταντινούπολης και Θεσσαλονίκης είχε γίνει άβατο και η επικοινωνία γινόταν κυρίως από τη θάλασσα. Η περίοδος γνώρισε βαθιά ύφεση στην οικονομία και το εμπόριο, εξαιτίας και της επιδημίας πανούκλας που μάστιζε την Ευρώπη και της δημογραφικής κρίσης που επηρέασε τον αγροτικό αλλά και τον αστικό πληθυσμό. Ταυτόχρονα, οι μεγάλοι αριστοκράτες γαιοκτήμονες, αλλά και οι μικρότεροι, έχασαν τη γη τους, η οποία πέρασε στα μεγάλα μοναστήρια του Άθω. Επίσης, η ενδοχώρα χανόταν καθώς περνούσε σε σερβικά και τουρκικά χέρια, επηρεάζοντας έτσι και τις αστικές αγορές. Η Θεσσαλονίκη έπαψε να είναι πλέον το μεγάλο εξαγωγικό κέντρο σιτηρών και διαμετακομιστικού εμπορίου.

Σε αντίθεση με την οικονομική δυσπραγία της εποχής, η καλλιτεχνική δημιουργία είναι πολύ σημαντική και αντικατοπτρίζεται στη ζωγραφική, στην αρχιτεκτονική, στα φιλοσοφικά κινήματα, αλλά και στις πλούσιες σε εικονογραφικά θέματα νομισματικές εκδόσεις που κυκλοφόρησε το νομισματοκοπείο της Θεσσαλονίκης. Σε εργαστήρια της Θεσσαλονίκης αποδίδονται η ημιτελής μαρμάρινη εικόνα του Χριστού, η εικόνα ο Χριστός «Η Σοφία του Θεού», αλλά και ο χρυσοκέντητος επιτάφιος που εκτίθενται στην αίθουσα «Το Λυκόφως του Βυζαντίου».

Μετά την τουρκική κατάκτηση το 1430 η πόλη λεηλατήθηκε, οι κάτοικοι έφυγαν και αναπόφευκτα ακολούθησε πλήρης οικονομικός μαρασμός. Μόνον από τα τέλη του 16ου αιώνα η εμπορικοοικονομική δραστηριότητα άρχισε να αναπτύσσεται με βραδύ ρυθμό, εξαιτίας της επιστροφής του χριστιανικού πληθυσμού και της άφιξης των Εβραίων από την Ευρώπη.

Η Θεσσαλονίκη ακολούθησε τις τύχες των μεγάλων εμπορικών πόλεων με λιμάνια της οθωμανικής αυτοκρατορίας, που στους επόμενους αιώνες γνώρισαν άνθιση ή παρακμή, μετά και με τις νέες ανακαλύψεις που άνοιξαν νέους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους.

Μαρία Πολυχρονάκη
Αρχαιολόγος Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

ΠΗΓΕΣ

Μπακιρτζής Χ., *Αγίου Δημητρίου Θαύματα. Οι συλλογές αρχιεπισκόπου Ιωάννου και ανωνύμου. Ο βίος, τα θαύματα και η Θεσσαλονίκη του αγίου Δημητρίου*, Εισαγωγή, σχόλια, επιμέλεια Χ. Μπακιρτζής. Μετάφραση Α. Σιδέρη, Αθήνα 1997.

Τιμαρίων ή περί των κατ' αυτών παθημάτων, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια, επιμ. Β. Κατσαρός- Π. Βλαχάκος, Θεσσαλονίκη 2001.

Τσάρας Κ., *Ιωάννου Καμενιάτου στην άλωση της Θεσσαλονίκης (904 μ.Χ.)*, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια, Θεσσαλονίκη 1987.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Jacoby D., *Foreigners and the Urban Economy in Thessalonike, ca. 1150-ca.1450*, *DOP* 57, 2003, 85-132

Laiou A., *The economy of Byzantine Macedonia in the Palaiologan period*, *Byzantine Macedonia. Identity Image and History*, Melbourne, 2000, 199-211.

Laiou A., *Thessaloniki and Macedonia in the Byzantine period*, *Byzantine Macedonia. Identity Image and History*, Melbourne 2000, 1-11.

Λαΐου Α., *Η Θεσσαλονίκη, η ενδοχώρα της και ο οικονομικός της χώρος στην εποχή των Παλαιολόγων*, *Βυζαντινή Μακεδονία 324-1430 μ.Χ.*, Διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη 1995, 183-194.

Πέννα Β., *Το νομισματοκοπείο της Θεσσαλονίκης στα Βυζαντινά χρόνια*, *Μακεδονία, αρχαιολογία-πολιτισμός*, τόμος Β', 157-175.

Σταυρίδου-Ζαφράκα Α., *Η Βυζαντινή Θεσσαλονίκη: Πολιτική, κοινωνική και οικονομική εξέλιξη*, *Θεσσαλονίκη, τοις αγαθοίς βασιλεύουσα, ιστορία και πολιτισμός*, 1997, 88-102.

DOP: *Dumbarton Oaks Papers*

Λεπτομέρεια από την εικόνα «Οι άγιοι Πάντες», 18ος αι., Συλλογή Δ. Οικονομοπούλου. Ταφική τοιχογραφία με ζώα και φυτά, από το ανατολικό νεκροταφείο Θεσσαλονίκης, 4ος αι.

Detail from the icon "All Saints", 18th century, Collection of D. Economopoulos and funerary fresco with animals and plants, 4th century, eastern cemetery of Thessaloniki.

Commerce and Economy in Byzantine Thessaloniki

Thessaloniki's position at the head of the Thermaic Gulf, which is also the end of all natural routes from the north, has always been a key factor in the development of the city's commerce and economy. Since antiquity, merchants from Thessaloniki are known to have been active in the great ancient trading centres of Rhodes and Delos. During the period of the *Pax Romana* (31 BC - mid 3rd c. AD) Thessaloniki saw impressive growth as a free city enjoying tax exemptions. Meanwhile, foreign nationals were settling in the city and engaging in trade: epigraphic evidence documents the presence of Jews, Roman *negotiatores*, and Greeks from other cities in continental Greece, Asia Minor and the Black Sea region.

Under the Roman tetrarchy the city enjoyed a period of great prosperity. Galerius took up residence there in 299 and began to erect a set of monumental buildings, including the Rotunda, the palace, and his triumphal arch. In 323 Constantine the Great stayed in the city to prepare his army for the battle with Licinius, and while there he built a new harbour on the western side of the city, where the commercial Ladadika district is today.

The older harbour, situated at what came to be called the *ekklesiastiki skala* in the eastern part of the city, was contemporary with the Galerian complex and remained in use until Constantine's new port was finished. A section of the breakwater was visible in the sea near the White Tower until the early 19th century.

The city's history is closely linked with its harbour and with the Via Egnatia, which was built between 146 and 120 BC and linked Dyrrachium with Constantinople. Thessaloniki was always the most important commercial and military station on this grand imperial highway, as it was the first, and the largest, port one came to, heading east. This "royal road" was joined before entering Thessaloniki by the great artery coming down the valley of the Axios from the north, while another busy route ran south from Thessaloniki through Veria and Dion to the Tempe valley and southern Greece.

It was the city's port, however, that played the primary and most important role; the port where trade goods, agricultural products from the Macedonian interior, a wealth of minerals, and the ceramics, textiles and other artisanal products manufactured in the city's workshops were amassed and redistributed. Products such as grain, oil, wine, fruit, vegetables, salt fish and pickled produce were transported by sea in amphorae, stacked in rows in the holds of the merchant vessels.

Commercial transactions and the shipping of goods from Mediterranean regions are attested by the amphorae in the Museum of Byzantine Culture's significant collection, discovered in excavations around the city, and the clay lamps made in African workshops. The amphorae came to Thessaloniki carrying the products of trading regions: Constantinople, Balkan cities, southern Greece, the Aegean islands, Asia Minor and the Middle East. A 6th-century inscription exhibited in the Museum's Gallery 2 may refer to merchants from Apamea, in Syria, who lived and traded in Thessaloniki. Another special burial find, a figurine, a small fish made of rock

crystal, affirms the existence of foreign-born residents whose theological beliefs were connected with Egypt. Through the carved maker's marks from workshops in the capital on architectural sculptures in the great basilicas, those magnificent monuments of the age testify to maritime transport to Thessaloniki.

Economic and commercial life centred on the ancient agora, which was also the site of the civic administration of the city and its surrounding agricultural zone. Here, too, were the workshops processing raw materials brought in from further afield: dying cloth and yarn, processing hides, working with bone and clay, gold and silver, as various excavations have shown. The silver reliquary from Heraclea exhibited in the Museum's Early Christian Church Gallery is a magnificent example of silverwork, whose provenance is attributed to a Thessalonian workshop. Surrounding and adjacent to the agora were shops where merchants conducted domestic trade, which was strictly monitored by the state. Certain products were traded under monopoly and those merchants were organised into guilds to ensure their best interests. Apart from the shops in the agora, goods were also sold at fairs, where the customers were for the most part people from the surrounding countryside and nearby small towns.

In 1993 a workshop belonging to the city's mint was revealed in the area of the ancient agora; Thessaloniki was granted the privilege of minting its own coins as early as the time of Augustus (27 - 14 BC). A Latin inscription dating to the mid 4th century, now in Thessaloniki's Archaeological Museum, names the Master of the Mint: Domitius Catafronus. Up until the time of

Gallienus (AD 253-268), alongside coins stamped with the portrait of the emperor coins conventionally called *pseudo-autonomous* were also being struck; these bore images that somehow expressed the city's quasi autonomy. The mint operated without interruption from the time of Diocletian (294) to the end of the reign of Heraclius (610-641), in the form and with the care of a state mint. Thessaloniki and Siskia (in Croatia) were, apart from Constantinople, the only two cities to mint gold coins. The *Praefectus praetorio per Illyricum* was responsible for the finances of the entire region from the Danube to Crete and he drew up his budget based on the needs of the army, the civil service and public works within that area. He also saw to the collection of taxes, which were paid in gold bars; the gold was then turned into coins at the mint to meet the needs of the state.

We have very little documentary evidence relating to the economic life of Thessaloniki, and Macedonia in general, in the period commonly called the Dark Age (7th-8th c.). Frequent raids by the Slavs who had settled in the Strymon Valley meant that Thessaloniki was constantly in a state of defensive alert, resulting in economic slowdown and recession. There is, nonetheless, evidence of commercial activity in the port and of communication with the surrounding regions and with Constantinople. From accounts of the miracles of St Demetrios we know that merchant vessels often brought wheat and other foodstuffs to the city to feed the people. Those who have studied the subject believe that Thessaloniki survived those dark centuries by developing local trade. The most important city in the Eu-

ropean part of the Empire, it attracted whole populations from the Aegean islands seeking to avoid the incursions of the Arabs, which contributed significantly to its demographic growth.

In the following centuries peace reigned over city and countryside. The Slavs were checked, in 657 by Constans II and in 688 by Justinian II who, moreover, bestowed on the church of Aghios Demetrios the income from a salt-works as a token of his gratitude for the saint's aid during his war against the Slavs. Salt was an important and precious commodity, produced in the nearby salt-flats. Trade with the Slavs and the Bulgars grew rapidly once those peoples had been converted to Christianity. Leon VI (886-912) made Thessaloniki the Empire's sole conduit for trade with Bulgaria. The General Customs House was established in Thessaloniki, and Bulgarian trade goods thereafter entered the Empire there rather than through Constantinople. The surviving seals of financial officials attest to Thessaloniki's importance as a commercial centre, which handled trade with the Bulgarians via the rivers Nestos and Strymon. Economic life was overseen by the *kommerkiarios apothekes*, port services and maritime traffic by the *abydikos*, while river traffic now necessitated the creation of the post of *vardarios*. These new officials in Thessaloniki were responsible for Thessaly, Kephallonia, the theme of Thessaloniki, and Western Greece.

In this same period the great monastic centres of Athos were developing significant economic activity based on the cultivation of their lands and the commercialisation of their artisanal products. The economic and

commercial growth of the Athonite monasteries was directly dependent on the great commercial centre of Thessaloniki.

The idyllic aspect of the city and its surrounding area and its impressive commercial vitality are eloquently described by Ioannes Kameniates, who lived through the siege and destruction of the city by Leo of Tripoli's Saracens in 904.

According to his account, many merchants, natives and foreigners, lived and worked in the city, which had acquired great wealth from gold, silver, silks, precious stones, and the production of metal and glass objects. All this wealth was reflected in the magnificence of monuments like Aghia Sophia, built at the end of the 7th century, when Thessaloniki became a Metropolitan See belonging to the Patriarchate of Constantinople, and no longer to Rome as it had been. The enamelled gold bracelets exhibited in Gallery 4, "From Iconoclasm to the Splendour of the Macedonian and Komnenian Dynasties", are a beautiful example of the work produced by the city's goldsmiths.

This prosperity came to an abrupt end in 904; the city did not begin to recover from the economic devastation wreaked upon it by the siege and subsequent sacking until the death of Basil II (1025).

After Basil's wars with the Bulgarians, peace reigned in the Balkans until the end of the 12th century. That century found Thessaloniki flourishing both economically and spiritually, with the result that it became a magnet for merchants from many different places. The city's population grew: sources describe it as a 'much-frequented' city, 'populous, abounding in good men',

for the diverse multitudes inhabiting it. The historian Michael Choniates regarded Thessaloniki as of greater significance than Constantinople. As always, it owed its wealth to the rich agricultural production of its hinterland, to its manufacturing and artisanal activity, and to trade. Benjamin of Tudela, a Jewish traveller from Navarre who visited Thessaloniki in 1161 or thereabouts, mentions the presence of an important Jewish community whose primary occupation was with silk production and processing. It was at this time, too, that the city's mint, idle since the 7th century, was re-opened.

Thessaloniki attracted foreigners from many places, especially at the time of the feast of its patron saint, St Demetrios. A lively description of the city as a cosmopolitan commercial hub during that festal period is given in the *Timarion*, a novel of the late 12th century. The eponymous hero recounts his journey from Constantinople to Thessaloniki and describes the great trade fair held in the city every year in October during the days of the "Demetria". By his account, goods arrived from the south, from continental Greece and the Peloponnese, from Egypt and Syria. The author of the work also mentions the presence of merchants from the West – Italians, Spaniards, Portuguese, French – who arrived mainly by sea. From this narrative we learn much about how various products were handled. Goods from the Black Sea, for example, were sent first to Constantinople and from there by horse and mule caravan to Thessaloniki, presumably following the Via Egnatia. All other goods came directly from their place of production. St Demetrios' Fair was an impor-

tant occasion, not only for trade in textiles and livestock but also for economic and financial transactions in the Western European mode.

Thessaloniki was also a significant place of pilgrimage. St Theodora and St Demetrios, the two local saints whose relics exuded a sweet perfume, were widely venerated and attracted pilgrims from neighbouring Orthodox peoples. Pilgrims – travellers, ordinary folk, merchants, sailors, farmers – received this perfume in lead bottles called *koutrouvia*, which were stamped with the image of the saint.

The city's economic growth and general well-being were interrupted by a series of events, in particular a Norman siege in 1185, the uprising of Asen and Peter in Bulgaria, and the Fourth Crusade.

After the fall of Constantinople to the Crusaders in 1204, Thessaloniki was handed over to Boniface of Monferrat. The city became an apple of discord between the emperors of Nicaea and the Despotate of Epirus, eventually (1246) ending up in the hands of John III Vatatzes and the Palaeologans. Its commercial and financial interests turned westwards, and specifically to Epirus. Its mint, however, continued to operate, issuing new types of copper coins.

The civil wars among the Palaeologans and the threatening advance of the Turks brought new troubles to the city. Long-distance foreign trade passed into the hands of merchants from Italian cities, chiefly Venetians and Genoese, who began to settle in Thessaloniki respectively in 1261 and 1265, having first obtained favourable commercial privileges and customs exemptions from the Byzantine emperors, especially Mi-

chael VIII (1261-1282) with the Treaty of Nymphaeum (1261). This agreement gave the merchants of Venice and Genoa the right to maintain stations and landing-places wherever they wished and to conduct trade throughout the realm without limitation and at reduced customs charges. This of course weakened Greek trade, which lost its competitive edge. Thessaloniki became, especially in the 13th and early 14th century, the centre of a trading region spanning the southern and western Balkans, that is, Greece, Epirus, Serbia and Dalmatia. Communications with Serbia were good, via a route passing through Morava to Dubrovnik. The Via Egnatia remained open until 1340 and communication with Constantinople was fairly easy. The Balkan regions imported textiles from Western Europe via Thessaloniki, carried by Venetian merchants. They also imported wheat from Thessaloniki's agricultural hinterland, which was sold in the Balkans and also in Venice. The city thus became the centre of transit and middleman trading in the two most important commodities of the mediaeval market, grain and textiles. Local merchants retained a share of domestic trade and the port continued to be regarded as one of the most important in the Eastern Mediterranean. During this period the iron-smelting furnaces of Siderokafsia in Halkidiki and the salt-works around Thessaloniki were busy producing two commodities that were exceptionally valuable in the Middle Ages.

The mid 13th to the end of the 14th century was also a flourishing period for Thessaloniki's pottery workshops, with their immediately recognisable decorative motifs. The wares they produced, primarily every-

day household items, were in great demand throughout northern Greece and, thanks to the Venetian and Genoese traders, as far abroad as Constantinople and the Black Sea.

After 1340, civil war and endless Serbian and Turkish raids almost entirely closed off the overland route to Constantinople. There is no indication that the Via Egnatia was used at all, except perhaps by troops. The section between Constantinople and Thessaloniki was virtually impassable and most traffic was handled by sea. Trade and an already suffering economy were dealt a further blow by the devastating plague that was raging through Europe and the demographic crisis that affected both the rural and the urban population. Meanwhile, the large Athonite monasteries were acquiring the lands of smallholders and great landed aristocrats alike, while the hinterland gradually passed into Serbian and Turkish hands. These losses affected the urban markets; Thessaloniki was no longer the great export centre for grain and transit goods.

But while the economy may have been faring ill, the buoyant artistic creation of this period was extremely important and is reflected in painting, in architecture, in philosophical movements, and in the richly ornamented coinage struck by Thessaloniki's mint.

The unfinished marble icon of Christ, the icon of Christ "The Wisdom of God", and the gold-embroidered *epitaphios* exhibited in Gallery 7, "The twilight of Byzantium", are all attributed to Thessalonian workshops.

After falling to the Turks in 1430 Thessaloniki was pillaged, its population dispersed, and inevitably it sank into total economic decline. It was not until the end of the 16th century that trade and commerce began slowly to revive, thanks to the return of the Christian population and the arrival of displaced European Jews.

Thessaloniki shared the fortunes of the Ottoman Empire's great commercial port cities, which over the following centuries thrived or declined as new discoveries opened new maritime trade routes.

Maria Polychronaki
Archaeologist, Museum of Byzantine Culture

SOURCES

Μπακιρτζής Χ., Αγίου Δημητρίου Θαύματα. Οι συλλογές αρχιεπισκόπου Ιωάννου και ανωνύμου. Ο βίος, τα θαύματα και η Θεσσαλονίκη του αγίου Δημητρίου, Εισαγωγή, σχόλια, επιμέλεια Χ. Μπακιρτζής, Μετάφραση Α. Σιδέρη, Αθήνα 1997.

Τιμαρίων ή περί των κατ' αυτών παθημάτων, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια, επιμ. Β. Κατσαρός- Π. Βλαχάκος, Θεσσαλονίκη 2001.

Τσάρας Κ., Ιωάννου Καμενιάτου στην άλωση της Θεσσαλονίκης (904 μ.Χ.), εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια, Θεσσαλονίκη 1987.

INDICATIVE BIBLIOGRAPHY

Jacoby D., Foreigners and the Urban Economy in Thessalonike, ca. 1150-ca.1450, *DOP* 57, 2003, 85-132

Laiou A., The economy of Byzantine Macedonia in the Palaiologan period, *Byzantine Macedonia. Identity Image and History*, Melbourne, 2000, 199-211.

Laiou A., Thessaloniki and Macedonia in the Byzantine period, *Byzantine Macedonia. Identity Image and History*, Melbourne 2000, 1-11.

Λαΐου Α., Η Θεσσαλονίκη, η ενδοχώρα της και ο οικονομικός της χώρος στην εποχή των Παλαιολόγων, Βυζαντινή Μακεδονία 324-1430 μ.Χ., *Διεθνές συμπόσιο, Θεσσαλονίκη 1995*, 183-194.

Πέννα Β., Το νομισματοκοπείο της Θεσσαλονίκης στα Βυζαντινά χρόνια, *Μακεδονία, αρχαιολογία-πολιτισμός*, τόμος Β', 157-175.

Σταυρίδου-Ζαφράκα Α., Η Βυζαντινή Θεσσαλονίκη: Πολιτική, κοινωνική και οικονομική εξέλιξη, Θεσσαλονίκη, τοις αγαθοίς βασιλεύουσα, ιστορία και πολιτισμός, 1997, 88-102.

DOP: Dumbarton Oaks Papers

Σπαράγματα χρυσοκοντήματος με ταινίες και φυτικά κοσμήματα, 4ος – 6ος αι. Ευρήματα από τη νεκρόπολη της Θεσσαλονίκης, μας δίνουν μια εικόνα του πλούτου της πόλης.

Fragments of gold-embroidered textile with ribbons and floral motifs, 4th – 6th c. These finds from Thessaloniki's necropolis give us some idea of the city's wealth.

01

Πρωτοχρονιά • Περιτομή Ιησού Χριστού • Βασιλείου του Μεγάλου

Δευτέρα • Monday

02

Τρίτη • Tuesday

03

Τετάρτη • Wednesday

04

Πέμπτη • Thursday

05

Παρασκευή • Friday

06

Τα Άγια Θεοφάνεια

Σάββατο • Saturday

07

Τιμίου Προδρόμου

Κυριακή • Sunday

Τμήμα ψηφιδωτού δαπέδου από το Γαλεριανό συγκρότημα, Θεσσαλονίκη, αρχές 4ου αι.
Part of a mosaic floor from the Galerian palace complex. Thessaloniki, early 4th c.

08

Δευτέρα • Monday

09

Τρίτη • Tuesday

10

Τετάρτη • Wednesday

11

Πέμπτη • Thursday

12

Παρασκευή • Friday

13

Σάββατο • Saturday

14

Κυριακή • Sunday

Ομοίωμα ψαριού με μικρό σφαιρίδιο από ορεία κρύσταλλο. Ταφικό εύρημα απο το ανατολικό νεκροταφείο, που καταδεικνύει την παρουσία ξένων εθνοτήτων στη Θεσσαλονίκη, 3ος αι.

Model of a fish with a small rock crystal sphere. Grave find from the eastern cemetery, attesting the presence of foreign ethnicities in Thessaloniki, 3rd c.

Εμπόρων Απαμέων από κώμης Θοδέων

15

Δευτέρα • Monday

16

Τρίτη • Tuesday

17

Τετάρτη • Wednesday

Αντωνίου του Μεγάλου, Αγίου Θεοδοσίου του Μεγάλου ευσεβούς βασιλέως, Νεομάρτυρος Γεωργίου του εξ Ιωαννίνων

18

Πέμπτη • Thursday

Αγίων Αθανασίου και Κυρίλλου, Αγίας Θεοδούλης

19

Παρασκευή • Friday

Μάρκου Ευγενικού

20

Σάββατο • Saturday

Ευθυμίου του Μεγάλου

21

Κυριακή • Sunday

Μαξίμου Ομολογητού

Μαρμάρινη επιτύμβια επιγραφή εμπόρων από το χωριό Θοδέα κοντά στην Απάμεια της Συρίας. Βεβαιώνεται η παρουσία Σύρων εμπόρων στη Θεσσαλονίκη, 5ος-6ος αι.

Marble funerary inscription for merchants from the Syrian village of Thodea, near Apamea, confirming the presence of Syrian traders in Thessaloniki, 5th-6th c.

22

Τιμοθέου Αποστόλου

Δευτέρα • Monday

23

Τρίτη • Tuesday

24

Τετάρτη • Wednesday

25

Γρηγορίου του Θεολόγου

Πέμπτη • Thursday

26

Παρασκευή • Friday

27

Σάββατο • Saturday

28

Κυριακή • Sunday

Μεταφορικοί οξυπύθμενοι μεταφορικοί αμφορείς με σώμα ατρακτόσχημο και χονδρές ραβδώσεις από τη Μικρά Ασία, και αμφορέας αφρικανικής καταγωγής, 4ος-6ος αι.
Pointed-bottom transport amphorae from Asia Minor, with ribbed, cigar-shaped body, and an amphora of African origin, 4th-6th c.

29

Δευτέρα • Monday

30

Τρίτη • Tuesday

31

Τετάρτη • Wednesday

01

Πέμπτη • Thursday

02

Παρασκευή • Friday

03

Σάββατο • Saturday

04

Κυριακή • Sunday

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ • FEBRUARY

Αγίου Τρύφωνος του Μάρτυρα

Υπαπαντή του Σωτήρος

Πήλيني αμφορείς σε σχήμα σπαθιού, *σπαθίον*. Χρησίμευαν για την αποθήκευση και μεταφορά υγρών, 4ος-5ος αι.
Terracotta spatheion-type (=sword-shaped) amphorae. Used to store and carry liquids, 4th-5th c.

05

Δευτέρα • Monday

06

Τρίτη • Tuesday

07

Τετάρτη • Wednesday

08

Πέμπτη • Thursday

09

Παρασκευή • Friday

10

Σάββατο • Saturday

11

Κυριακή • Sunday

Χαραλάμπους Ιερομάρτυρος

Οξυπύθμενοι αμφορείς 4ος-5ος. Ο ένας προέρχεται από φορτίο ναυαγισμένου πλοίου, προϊόν των κεραμικών εργαστηρίων της Σάμου και μετέφερε το γλυκό κόκκινο κρασί της Σάμου σε όλο τον Μεσογειακό κόσμο.

Pointed amphorae, 4th-5th c. One of these came from the hold of a shipwrecked vessel: the sweet red wine of Samos was supplied to the whole Mediterranean world in amphorae made, like this one, in the island's pottery workshops.

12

Δευτέρα • Monday

13

Τρίτη • Tuesday

14

Τετάρτη • Wednesday

15

Πέμπτη • Thursday

16

Παρασκευή • Friday

17

Σάββατο • Saturday

Θεοδώρου μεγαλομάρτυρος του Τήρωνος, Αγίων Μαρκιανού και Πουλχερίας των βασιλέων, Άγιος Θεόδωρος Βυζαντίου

18

Κυριακή • Sunday

Ομοίωμα βυζαντινού πλοίου που μετέφερε εμπορικούς αμφορείς με προϊόντα (λάδι, κρασί, δημητριακά). Κεντρική αποθήκη Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού.
Model of a Byzantine ship that carried cargoes (of oil, wine, grain) in transport amphorae. Main storeroom, Museum of Byzantine Culture.

19

Δευτέρα • Monday

20

Τρίτη • Tuesday

21

Τετάρτη • Wednesday

Παγκόσμια Ημέρα του Ξεναγού

22

Πέμπτη • Thursday

Παγκόσμια Ημέρα Σκέψης

23

Παρασκευή • Friday

24

Σάββατο • Saturday

25

Κυριακή • Sunday

Τελώνου και Φαρισαίου • Αρχή Τριωδίου

Οξυπύθμενοι μεταφορικοί αμφορείς 4ος-7ος αι. Ο αμφορέας δεξιά ανήκει στον τύπο «της Γάζας», που απαντάται σε όλη τη ΝΑ Μεσόγειο και τη Β. Αφρική, με τον οποίο γινόταν το εμπόριο των υγρών, ελαιολάδου ή σησαμελαίου.

Pointed transport amphorae, 4th -7th c. The one on the right belongs to the "Gaza type", found all over the southeast Mediterranean and North Africa, a standard container used in the olive and sesame oil trade.

26

Αγίας Φωτεινής

Δευτέρα • Monday

27

Τρίτη • Tuesday

28

Τετάρτη • Wednesday

29

Πέμπτη • Thursday

01

Παρασκευή • Friday

02

Σάββατο • Saturday

MARTIOS • MARCH

03

Του Ασώτου

Κυριακή • Sunday

Μεγάλοι οξυπύθμενοι αμφορείς, 4ου αι. Το σχήμα τους είναι κατάλληλο για τη μεταφορά και τη φόρτωσή τους στα πλοία και στις αποθήκες των εμπόρων.
Large trade amphorae, 4th c. The shape is ideal for transportation, loading and stacking in merchant ships and traders' warehouses.

04

Δευτέρα • Monday

05

Τρίτη • Tuesday

06

Τετάρτη • Wednesday

Παγκόσμια Ημέρα κατά του ενδοσχολικού εκφοβισμού & ενδοσχολικής βίας

07

Πέμπτη • Thursday

Τσικνοπέμπτη

08

Παρασκευή • Friday

09

Σάββατο • Saturday

Ψυχασάββατο

10

Κυριακή • Sunday

Της Απόκριew

Οξυπύθμενοι εμπορικοί αμφορείς μεταφοράς προϊόντων, 11ος αι.
Pointed trade amphorae for carrying agricultural products, 11th c.

11

Δευτέρα • Monday

12

Τρίτη • Tuesday

13

Τετάρτη • Wednesday

14

Πέμπτη • Thursday

15

Παρασκευή • Friday

16

Σάββατο • Saturday

17

Κυριακή • Sunday

Τυροφάγον

Εμπορικός αμφορέας με γραπτή επιγραφή στο λαιμό Ε/ΟΙΝΟΠΑΝΤΕΛ/ΑΝΕΜΑΣΙΩ (Οίνος Παντελεήμονος Ανεμάς Ιωάννης). Αναφέρεται στην προέλευση του κρασιού, καθώς και στον έμπορο ή τον ιδιοκτήτη του αγγείου, Θεσσαλονίκη, 11ος αι.

Trade amphora. The inscription painted on the neck Ε/ΟΙΝΟΠΑΝΤΕΛ/ΑΝΕΜΑΣΙΩ (Wine from Panteleimon / Anemas Ioannes). states the origin of the wine and the name of the merchant or the owner of the amphora, Thessaloniki, 11th c.

18

Δευτέρα • Monday

19

Τρίτη • Tuesday

20

Τετάρτη • Wednesday

Διεθνής Ημέρα της Γης

21

Πέμπτη • Thursday

Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης

22

Παρασκευή • Friday

Α' Χαιρετισμοί • Παγκόσμια Ημέρα για το Νερό

23

Σάββατο • Saturday

24

Κυριακή • Sunday

Κυριακή της Ορθοδοξίας (Α' Νηστειών)

Πήλινα λυχνάρια αφρικανικής προέλευσης 6ου αι. με παράσταση του αγ. Μηνά και Χριστόγραμμα, κατασκευάζονταν στον τροχό ή σε μήτρες, 6ος αι., Λουλουδιές Κίτρους.

Clay lamps from Africa displaying St Menas and the Chi-Rho symbol. Wheel-thrown or mould-made, 6th c.

25

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου • Επέτειος της Επανάστασης του 1821

Δευτέρα • Monday

26

Τρίτη • Tuesday

27

Τετάρτη • Wednesday

28

Πέμπτη • Thursday

29

Β' Χαιρετισμοί

Παρασκευή • Friday

30

Σάββατο • Saturday

31

Κυριακή • Sunday

ΑΠΡΙΛΙΟΣ • APRIL

Γρηγορίου του Παλαμά (Β' Νηστειών)

Χάλκινο λυχνάρι, πιθανώς παραγωγής Αιγύπτου, 5ος-6ος αι., Λουλουδιές Κίτρους. Η διασπορά τους σε όλη τη Μεσόγειο δείχνει τις εμπορικές σχέσεις και τους δρόμους που ακολουθούσαν τα εμπορεύματα.

Bronze lamp from Louloudies, Kitros, probably made in Egypt. Such lamps are found all around the Mediterranean, tracing commercial relations and trade routes, 5th-6th c.

Ταφική τοιχογραφία με μεταφορικούς αμφορείς που περιείχαν λάδι ή κρασί, από τα κυριώτερα προϊόντα θαλάσσιας διακίνησης, 4ος αι.
Wall-painting from a tomb, depicting trade amphorae that would have contained oil or wine, two of the main maritime trade products, 4th c.

Κυμητήριον Πέτρου Κουρσούρος, ενθάδε κατάκτε αναπαυθης ο ε...

01

Δευτέρα • Monday

02

Τρίτη • Tuesday

03

Τετάρτη • Wednesday

04

Πέμπτη • Thursday

05

Παρασκευή • Friday

Γ' Χαιρετισμοί

06

Σάββατο • Saturday

07

Κυριακή • Sunday

Της Σταυροπροσκυνήσεως • Γ' Νηστειών

Μαρμάρινη επιτύμβια επιγραφή 5ου-6ου αι. που αναφέρεται στον ταχυδρόμο Πέτρο, μας πληροφορεί για την ύπαρξη οργανωμένης υπηρεσίας ταχυδρομείου στη Θεσσαλονίκη.

Marble funerary inscription (5th-6th c.) commemorating Peter, a postman, evidence that Thessaloniki had an organised postal service.

Κοιμητήριον διαφέρον Δημητρίου αναγνώστου και αποθηκαρίου μακαριστάτου

08

Δευτέρα • Monday

09

Τρίτη • Tuesday

10

Τετάρτη • Wednesday

11

Πέμπτη • Thursday

12

Παρασκευή • Friday

Δ' Χαιρετισμοί

13

Σάββατο • Saturday

14

Κυριακή • Sunday

Δ' Νηστειών

Μαρμάρινη επιτύμβια επιγραφή του «Δημητρίου» αποθηκάριου, 5ου-6ου αι. Το επάγγελμα του αποθηκάριου ήταν κρατικό, σε σχέση με την οργανωμένη συγκέντρωση φόρων και προϊόντων.

Marble funerary inscription (5th-6th c.) commemorating the apothecarios Demetrios, An apothecarios was an officer of the state, connected with the collection of taxes and goods.

15

Δευτέρα • Monday

16

Τρίτη • Tuesday

17

Τετάρτη • Wednesday

18

Παγκόσμια Ημέρα Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Πέμπτη • Thursday

19

Ακάθιστος Ύμνος

Παρασκευή • Friday

20

Σάββατο • Saturday

21

Ε' Νηστειών

Κυριακή • Sunday

Ασημένια λειψανοθήκη από την Ηράκλεια με ανάγλυφες παραστάσεις, με θέματα από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη. Αποδίδεται σε εργαστήριο της Θεσσαλονίκης, 4ος αι.

Silver reliquary from Heraclea decorated in relief with subjects from the Old and New Testament. Probably made in Thessaloniki, 4th c.

22

Δευτέρα • Monday

23

Τρίτη • Tuesday

Παγκόσμια Ημέρα Βιβλίου

24

Τετάρτη • Wednesday

25

Πέμπτη • Thursday

26

Παρασκευή • Friday

27

Σάββατο • Saturday

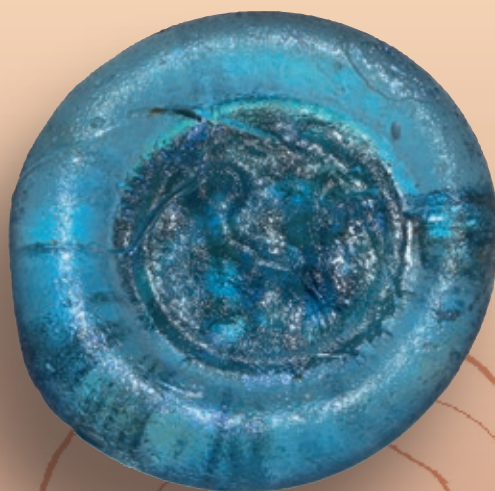
Σάββατο του Λαζάρου • Παγκόσμια Ημέρα Σχεδίου (Design)

28

Κυριακή • Sunday

Κυριακή των Βαΐων

Ασημένια λειψανοθήκη 4ου αι., βρέθηκε στο εγκαίνιο της βασιλικής της Γ' Σεπτεμβρίου στη Θεσσαλονίκη. Έργο τοπικού εργαστηρίου αργυροχρυσοχοΐας.
Silver reliquary, found in the *enkainion* (a small chest containing a reliquary and a relic, buried in the sanctuary of a church and thus consecrating it) of the basilica in Triti Septemvriou Street in Thessaloniki. Work of a local silversmith, 4th c.

29

Μεγάλη Δευτέρα

Δευτέρα • Monday

30

ΜΑΪΟΣ • MAY

Μεγάλη Τρίτη

Τρίτη • Tuesday

01

Μεγάλη Τετάρτη • Εργατική Πρωτομαγιά

Τετάρτη • Wednesday

02

Μεγάλη Πέμπτη

Πέμπτη • Thursday

03

Μεγάλη Παρασκευή

Παρασκευή • Friday

04

Μεγάλο Σάββατο

Σάββατο • Saturday

05

ΤΟ ΑΓΙΟ ΠΑΣΧΑ • Ειρήνης Μεγαλομάρτυρος

Κυριακή • Sunday

Γυάλινο εξάγιο- σταθμίο, με μονογράφημα του Αναστασίου (491-518). Χρησίμευε στον έλεγχο του βάρους των χρυσών νομισμάτων (σολίδων) που έπρεπε να ζυγίζουν περί τα 4,55 γρ. (1/72 της λίτρας χρυσού). Χρυσός σόλιδος Ονωρίου (393-410) του νομισματοκοπείου της Θεσσαλονίκης, όπου αναγράφεται CONOB (Κωνσταντινούπολη) αντί για THESOB (Θεσσαλονίκη).

Glass assay weight with the monogram of Anastasius (491-518). Used to test the weight of gold coins (solidi), which had to be about 4.55 g (1/72 lb). Gold solidus of Honorius (393-410) from the mint in Thessaloniki, erroneously marked CONOB (for Constantinople) instead of THESOB (Thessaloniki).

06

Γεωργίου Μεγαλομάρτυρος

Δευτέρα • Monday

07

3η Διακαινησίμου

Τρίτη • Tuesday

08

Τετάρτη • Wednesday

09

Ημέρα της Ευρώπης

Πέμπτη • Thursday

10

Ζωοδόχου Πηγής

Παρασκευή • Friday

11

Σάββατο • Saturday

12

Του Θωμά • Γιορτή της Μητέρας

Κυριακή • Sunday

Γυάλινο εξάγιο- σταθμίο, 5ος αι., εξασφάλιζε το ακριβές βάρος του χρυσού σόλιδου. και χρυσός σόλιδος του Ιουστινιανού (527-565) του νομισματοκοπείου της Κωνσταντινούπολης.

Glass assay weight, 5th c., to ensure the exact weight of the gold solidus, and a gold solidus of Justinian (527-565) minted in Constantinople.

13

Δευτέρα • Monday

14

Τρίτη • Tuesday

15

Τετάρτη • Wednesday

Διεθνής Ημέρα Οικογένειας

16

Πέμπτη • Thursday

17

Παρασκευή • Friday

18

Σάββατο • Saturday

Παγκόσμια Ημέρα Μουσείων

19

Κυριακή • Sunday

Των Μυροφόρων

Χάλκινα νομίσματα των Γρατιανού (378-383) και Βεττανίου (350) του νομισματοκοπείου της Θεσσαλονίκης
Bronze coins of Gratian (378-383) and Vetranio (350) minted in Thessaloniki

20

Δευτέρα • Monday

21

Τρίτη • Tuesday

Κωνσταντίνου και Ελένης • Παγκόσμια Ημέρα Πολιτισμού

22

Τετάρτη • Wednesday

23

Πέμπτη • Thursday

24

Παρασκευή • Friday

25

Σάββατο • Saturday

26

Κυριακή • Sunday

Του Παραλύτου

Χάλκινα νομίσματα των Κωνσταντίνου Β' (355-361) και Βαλεντινιανού Α' (367-375) του νομισματοκοπείου της Θεσσαλονίκης
Bronze coins of Constantius II (355-361) and Valentinian I (367-375) minted in Thessaloniki

27

Δευτέρα • Monday

28

Τρίτη • Tuesday

29

Τετάρτη • Wednesday

30

Πέμπτη • Thursday

31

Παρασκευή • Friday

ΙΟΥΝΙΟΣ • JUNE

01

Σάββατο • Saturday

02

Κυριακή • Sunday

Θησαυρός 20νουμίων που αποτελείται από νομίσματα των Ιουστίνου Β' (565-578) και Τιβερίου Β' (578-582) του νομισματοκοπείου της Θεσσαλονίκης (TES).
Hoard of half-follis coins from the time of Justinian II (565-578) and Tiberius II (578-582), minted in Thessaloniki (TES).

03

Δευτέρα • Monday

04

Τρίτη • Tuesday

05

Τετάρτη • Wednesday

06

Πέμπτη • Thursday

07

Παρασκευή • Friday

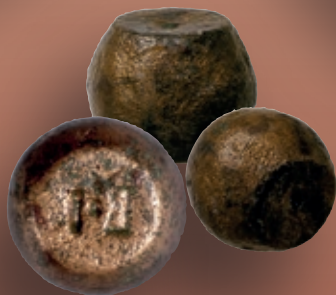
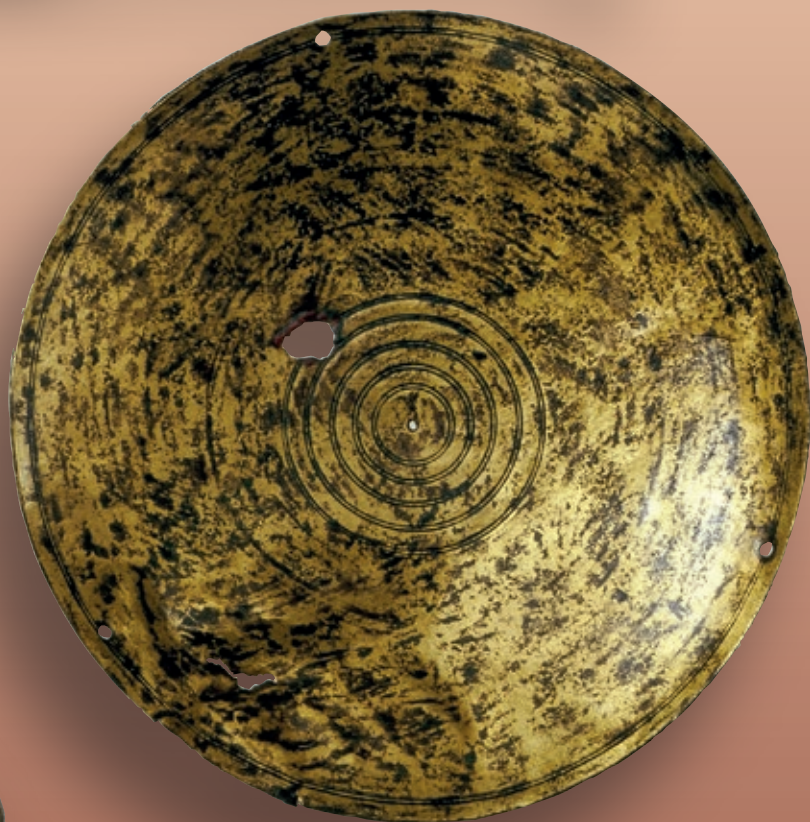
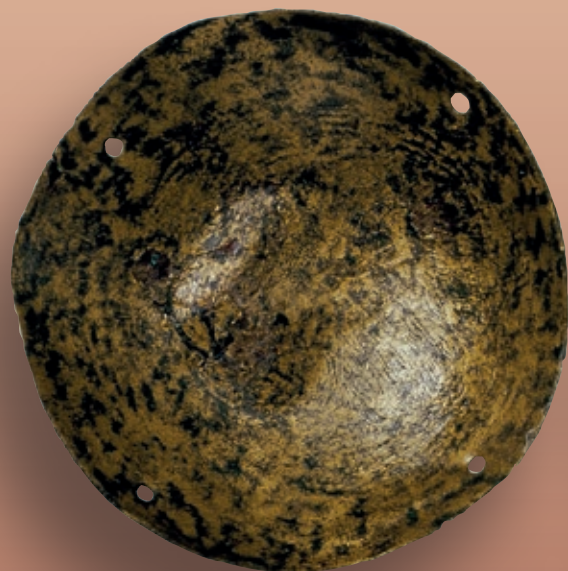
08

Σάββατο • Saturday

09

Κυριακή • Sunday

Χάλκινα νομίσματα του 4ου αιώνα, εκδόσεις των νομισματοκοπειών των πόλεων, Νικομήδεια, Κύζικος, Κωνσταντινούπολη.
Fourth-century bronze coins from the mints of Nicomedeia, Cyzicus and Constantinople.

10

Δευτέρα • Monday

11

Τρίτη • Tuesday

12

Τετάρτη • Wednesday

13

Πέμπτη • Thursday

14

Παρασκευή • Friday

15

Σάββατο • Saturday

16

Κυριακή • Sunday

Βαρθολομαίου και Βαρνάβα των Αποστόλων

Ανάληψη του Χριστού

Γιορτή του Πατέρα

Μικρή χάλκινη ζυγαριά και σταθμία βάρους μισής και ενός τετάρτου της ουγγίας, 6ος αι. Λουλουδιές Κίτρους
Small bronze scales and weights (half- and quarter-ounce), 6th c. Louloudies, Kitros

17

Δευτέρα • Monday

18

Τρίτη • Tuesday

19

Τετάρτη • Wednesday

20

Πέμπτη • Thursday

21

Παρασκευή • Friday

Ευρωπαϊκή Ημέρα Μουσικής

22

Σάββατο • Saturday

23

Κυριακή • Sunday

Πεντηκοστή

Χάλκινη ζυγαριά, καντάρι, αποτελείται από μια χάλκινη ράβδο με χαραγμένες στις τρεις πλευρές τρεις διαφορετικές κλίμακες μέτρησης βάρους, από αλυσίδες και άγκιστρα των αντικειμένων προς ζύγιση και από ένα μολύβδινο αντίβαρο, Θεσσαλονίκη, 6ος αι.

Bronze steelyard balance, comprising a bronze rod notched on three sides with three different weight scales, chains and hooks for the objects to be weighed, and a lead counterweight. Thessaloniki, 6th c.

24

Αγίου Πνεύματος

Δευτέρα • Monday

25

Τρίτη • Tuesday

26

Τετάρτη • Wednesday

27

Πέμπτη • Thursday

28

Παρασκευή • Friday

29

Αποστόλων Πετρου και Παύλου

Σάββατο • Saturday

30

Κυριακή • Sunday

ΙΟΥΛΙΟΣ • JULY

Σύναξις των Αγίων 12 Αποστόλων • Των Αγίων Πάντων

Εμπορική σφραγίδα-σταθμίο με την επιγραφή ΒΥΡΑΚΟΥ σε σχήμα tabula ansata, 6ος αι., Λουλουδιές Κίτρου.
Commercial standard weight stamp in the form of a tabula ansata, inscribed ΒΥΡΑΚΟΥ, 6th c., Louloudies, Kitros.

01

Δευτέρα • Monday

02

Τρίτη • Tuesday

03

Τετάρτη • Wednesday

04

Πέμπτη • Thursday

05

Παρασκευή • Friday

06

Σάββατο • Saturday

07

Κυριακή • Sunday

Αγίας Κυριακής Μεγαλομάρτυρος

Οοειδή πήλινα δοχεία τήξης μετάλλων για την κατασκευή έργων μικροτεχνίας, 6ος-7ος αι., γνωστά σήμερα ως μποτάδες. Χρυσά σκουλαρίκια από το δυτικό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης 4ος-5ος αι.

Oval clay annealing pots, for softening metals for use by craftsmen in the minor arts, 6th-7th c. Gold earrings from Thessaloniki's west cemetery, 4th-5th c.

Αίθουσα υποδοχής (τρικλίνιο) πλούσιου σπιτιού που βρέθηκε στην οδό Λαπιθών στη Θεσσαλονίκη, με τοιχογραφίες και ψηφιδωτά δάπεδα, 5ος αι.
Banqueting hall (*triclinium*) of a luxurious house found in Lapithon St. in Thessaloniki, with murals and floor mosaics, 5th c.

08

Δευτέρα • Monday

09

Τρίτη • Tuesday

10

Τετάρτη • Wednesday

11

Πέμπτη • Thursday

12

Παρασκευή • Friday

13

Σάββατο • Saturday

14

Κυριακή • Sunday

Χρυσό έλασμα ζώνης, κατασκευασμένο με συρματέινη τεχνική. Το σχέδιο και η τεχνική του μιμείται υφαντά και ήταν ραμμένο πάνω σε ύφασμα, από τη νεκρόπολη της Θεσσαλονίκης, 5ος αι.

Gold belt-element designed and worked (in filigree) to imitate a woven textile and worn sewn to a garment. From the necropolis of Thessaloniki, 5th c.

15

Δευτέρα • Monday

16

Τρίτη • Tuesday

17

Τετάρτη • Wednesday

Αγίας Μαρίνας Μεγαλομάρτυρος

18

Πέμπτη • Thursday

19

Παρασκευή • Friday

20

Σάββατο • Saturday

Προφήτη Ηλία

21

Κυριακή • Sunday

Χάλκινη πόρπη με σμάλτα, 4ος αι., από το δυτικό νεκροταφείο και χρυσό δαχτυλίδι με δακτυλιόλιθο από ημιπολύτιμο λίθο, με έγγλυφη ανδρική γενειοφόρο μορφή, πιθανώς Σειληνό, από το ανατολικό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης, τέλη 3ου αι.

Enamelled bronze fibula (4th c.) from the western cemetery and gold ring (late 3rd c.) set with a semi-precious stone with an intaglio of a bearded figure, probably Silenus, from Thessaloniki's eastern cemetery.

22

Δευτέρα • Monday

23

Τρίτη • Tuesday

24

Τετάρτη • Wednesday

25

Πέμπτη • Thursday

26

Παρασκευή • Friday

Παρασκευής Οσιομάρτυρος

27

Σάββατο • Saturday

Αγίου Παντελεήμονος Μεγαλομάρτυρος του Ιαματικού, Σαμψών του

28

Κυριακή • Sunday

Οσίας Ειρήνης Χρυσοβαλάντου

Χρυσά κοσμήματα, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια και κεφαλή περόνης σε μορφή γυναικείας προτομής, ευρήματα από το δυτικό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης, 3ος-4ος.
Gold jewellery – rings, earrings, the head of a pin in the shape of a female head and shoulders – from Thessaloniki's western cemetery, 3rd-4th c.

29

Δευτέρα • Monday

30

Τρίτη • Tuesday

31

Τετάρτη • Wednesday

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ • AUGUST

01

Πέμπτη • Thursday

02

Παρασκευή • Friday

03

Σάββατο • Saturday

04

Κυριακή • Sunday

Χρυσά κοσμήματα, δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, χάντρες ευρήματα από το δυτικό νεκροταφείο και διπλό δαχτυλίδι από την ανασκαφή του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού, ανατολική νεκρόπολη, 4ος-5ος αι.

Gold jewellery – rings, earrings, beads – from the western cemetery, and a double ring from the MBC excavation in the eastern necropolis. 4th-5th c.

05

Δευτέρα • Monday

06

Τρίτη • Tuesday

Μεταμόρφωσης του Σωτήρος

07

Τετάρτη • Wednesday

08

Πέμπτη • Thursday

09

Παρασκευή • Friday

10

Σάββατο • Saturday

11

Κυριακή • Sunday

Οστέινες περόνες και τριπτήρες, αντικείμενα καλλωπισμού από τη Θεσσαλονίκη, 4ος αι.
Bone pins and pestles (for preparing cosmetics), Thessaloniki, 4th c.

12

Παγκόσμια Ημέρα Νεολαίας

Δευτέρα • Monday

13

Τρίτη • Tuesday

14

Τετάρτη • Wednesday

15

Κοίμησις της Θεοτόκου

Πέμπτη • Thursday

16

Παρασκευή • Friday

17

Σάββατο • Saturday

18

Κυριακή • Sunday

Οστέινοι κύβοι (ζάρια) παιχνιδιού και κιβωτίδιο από το ανατολικό νεκροταφείο, 3ος-4ος αι.
Bone dice and small box, from the eastern cemetery, 3rd-4th c.

19

Δευτέρα • Monday

20

Τρίτη • Tuesday

21

Τετάρτη • Wednesday

22

Πέμπτη • Thursday

23

Παρασκευή • Friday

24

Σάββατο • Saturday

25

Κυριακή • Sunday

Οστέινα πλακίδια με εγχάρακτα κυκλικά κοσμήματα, σφονδύλια, σπόνδυλοι επεξεργασμένοι ως πιόνια, ευρήματα από ανασκαφές στην πόλη της Θεσσαλονίκης, 4ος-6ος αι..

Bone tiles engraved with circular ornaments, whorls, vertebrae worked as counters. Finds from excavations in the city of Thessaloniki, 4th-6th c.

26

Δευτέρα • Monday

27

Τρίτη • Tuesday

28

Τετάρτη • Wednesday

29

Πέμπτη • Thursday

30

Παρασκευή • Friday

31

Σάββατο • Saturday

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ • SEPTEMBER

01

Κυριακή • Sunday

Κέντημα με αργυρό επιχρυσωμένο σύρμα, προϊόν εργαστηρίων της Θεσσαλονίκης, ταφικό εύρημα από το ανατολικό νεκροταφείο, 4ος αι.
Embroidery worked with silver-gilt thread, product of a Thessaloniki workshop, found in a grave in the eastern cemetery, 4th c.

02

Αγίου Μάμαντος μάρτυρος

Δευτέρα • Monday

03

Τρίτη • Tuesday

04

Τετάρτη • Wednesday

05

Πέμπτη • Thursday

06

Παρασκευή • Friday

07

Σάββατο • Saturday

08

Διεθνής Ημέρα για την Εξάλειψη του Αναλφαριθμοσύ

Κυριακή • Sunday

Οστέινες βελόνες κατάλληλες για ύφασμα με αραιή ύφανση ή το πλέξιμο υφαντών, από τη Θεσσαλονίκη, 3ος-4ος αι.
Bone needles suitable for use with loose-weave fabrics or for knitting. From Thessaloniki, 3rd-4th c.

09

Δευτέρα • Monday

10

Τρίτη • Tuesday

11

Τετάρτη • Wednesday

12

Πέμπτη • Thursday

13

Παρασκευή • Friday

14

Σάββατο • Saturday

15

Κυριακή • Sunday

Υψωσις του Τιμίου Σταυρού

Διεθνής Ημέρα Δημοκρατίας

Μαρμάρινες βάσεις με εγχάρακτα σήματα των εργαστηρίων της πρωτεύουσας μαρτυρούν τη διακίνηση και το εμπόριο αρχιτεκτονικών γλυπτών μέσω θαλάσσης, 6ος αι.

Marble bases with the marks of Constantinopolitan workshops cut into them, attesting to a maritime trade in architectural sculptures, 6th c.

ἅγιος φαίνεται ὡς τὸν ὕμνον τῆς ἐπιστολῆς. φαίνεται ὡς τὸ μαρμαρα σπῆ
νθελε γὰ ἀγῶρσι ἀποτὸν μαρμαραβούρην διὰ ναὶ. σὲ τὴν ἐκκλησίαν. τὸ ἅγιος.

16

Δευτέρα • Monday

17

Τρίτη • Tuesday

18

Τετάρτη • Wednesday

19

Πέμπτη • Thursday

20

Παρασκευή • Friday

21

Σάββατο • Saturday

22

Κυριακή • Sunday

Σοφίας και των θυγατέρων Αυτής

Διεθνής Ημέρα Ειρήνης

Λεπτομέρεια από εικόνα του αγίου Δημητρίου με σκηνές από τον βίο και τα θαύματά του, 1838. Σκηνή μεταφοράς μαρμάρινων αρχιτεκτονικών μελών. (Θαύμα 6ον, Ανωνύμου, συλλογή Δευτέρα)

Detail from an icon of St Demetrios with scenes of his life and miracles, 1838. Scene of the transportation of marble architectural elements. (Miracle 6, Anonymous, Collection B)

23

Δευτέρα • Monday

24

Τρίτη • Tuesday

25

Τετάρτη • Wednesday

26

Πέμπτη • Thursday

Ευρωπαϊκή Ημέρα Γλωσσών

27

Παρασκευή • Friday

28

Σάββατο • Saturday

29

Κυριακή • Sunday

Ζεύγος χρυσών περικαρπίων με περίκλειστα σμάλτα στα οποία απεικονίζονται ανθέμια, ρόδακες και πουλιά, Θεσσαλονίκη, 9ος-10ος αι.
Pair of gold bracelets with enamel cloisonné panels depicting palmettes, rosettes and birds. Thessaloniki, 9th-10th c.

30

Δευτέρα • Monday

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ • OCTOBER

01

Τρίτη • Tuesday

02

Τετάρτη • Wednesday

03

Πέμπτη • Thursday

04

Παρασκευή • Friday

05

Σάββατο • Saturday

06

Κυριακή • Sunday

Πήλινες εφυσωμένες κούπες με απεικόνιση πτηνών, χαρακτηριστική διακόσμηση του εργαστηρίου της Θεσσαλονίκης, τέλη 13ου-14ος αι.
Glazed pottery cups decorated with birds, a motif characteristic of the workshops of Thessaloniki. Late 13th-14th c.

07

Δευτέρα • Monday

08

Τρίτη • Tuesday

09

Τετάρτη • Wednesday

10

Πέμπτη • Thursday

11

Παρασκευή • Friday

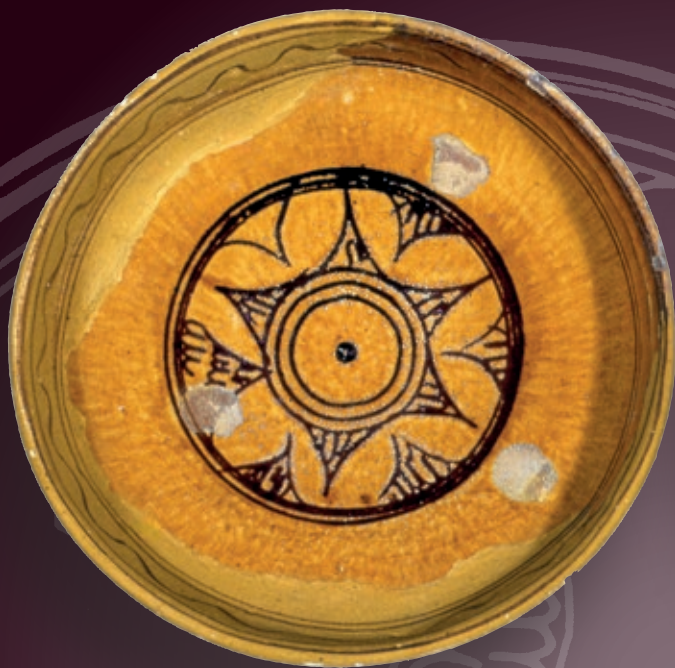
12

Σάββατο • Saturday

13

Κυριακή • Sunday

Πήλινες εφυσωμένες κούπες με απεικόνιση πτηνών, χαρακτηριστική διακόσμηση του εργαστηρίου της Θεσσαλονίκης, τέλη 13ου-14ος αι.
Glazed pottery cups decorated with birds, a motif characteristic of the workshops of Thessaloniki. Late 13th-14th c.

14

Δευτέρα • Monday

15

Τρίτη • Tuesday

16

Τετάρτη • Wednesday

17

Πέμπτη • Thursday

18

Παρασκευή • Friday

19

Σάββατο • Saturday

20

Κυριακή • Sunday

Πήλινες εφυσωμένες κούπες του εργαστηρίου Θεσσαλονίκης, τέλη 13ου-14ος αι.
Glazed pottery cups from Thessaloniki, late 13th-14th c.

21

Δευτέρα • Monday

22

Τρίτη • Tuesday

23

Τετάρτη • Wednesday

Ημέρα του ΟΗΕ

24

Πέμπτη • Thursday

25

Παρασκευή • Friday

26

Σάββατο • Saturday

Δημητρίου του Μυροβλύτου

27

Κυριακή • Sunday

Αγίου Νέστορος μάρτυρος

Πήλινες εφυσωμένες κούπες του εργαστηρίου Θεσσαλονίκης, τέλη 13ου-14ου αι.
Glazed pottery cups from Thessaloniki, late 13th-14th c.

28

Εθνική Εορτή

Δευτέρα • Monday

29

Τρίτη • Tuesday

30

Παγκόσμια Ημέρα Αποταμίευσης

Τετάρτη • Wednesday

31

Πέμπτη • Thursday

NOΕΜΒΡΙΟΣ • NOVEMBER

01

Αγίων Κοσμά και Δαμιανού των Αναγύρων

Παρασκευή • Friday

02

Σάββατο • Saturday

03

Κυριακή • Sunday

Φιαλίδιο μύρου-κουτρούβιο ευλογίας, κατασκευασμένο από φύλλα μολύβδου, χυτό σε πέτρινες μήτρες. Από τη μια όψη εικονίζεται ο άγ. Δημήτριος και από την άλλη η αγ. Θεοδώρα (12ος-13ος αι.)

Lead holy perfume bottles (*koutrouvia*), made from sheet metal cast in stone moulds, with St Demetrios depicted on one side and St Theodora on the other, 12th-13th c.

04

Δευτέρα • Monday

05

Τρίτη • Tuesday

06

Τετάρτη • Wednesday

07

Πέμπτη • Thursday

08

Παρασκευή • Friday

Σύναξις των Αρχαγγέλων και Αγγέλων

09

Σάββατο • Saturday

10

Κυριακή • Sunday

Παγκόσμια Ημέρα Επιστήμης για την Ειρήνη και την Ανάπτυξη

Μολύβδινο φιαλίδιο μύρου-κουτρούβιο ευλογίας. Από τη μια όψη εικονίζεται ο άγ. Δημήτριος και από την άλλη η αγ. Θεοδώρα (12ος-13ος αι.)
Lead holy perfume bottles (*koutrouvia*), depicting St Demetrios on one side and St Theodora on the other, 12th-13th c.

11

Μηνά μεγαλομάρτυρος

Δευτέρα • Monday

12

Τρίτη • Tuesday

13

Τετάρτη • Wednesday

14

Γρηγορίου του Παλαμά Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης

Πέμπτη • Thursday

15

Παρασκευή • Friday

16

Σάββατο • Saturday

17

Επέτειος της εξέγερσης του Πολυτεχνείου • Διεθνής Ημέρα Σπουδαστών

Κυριακή • Sunday

Γυάλινα αγγεία βενετσιάνικων εργαστηρίων, εισηγμένα προϊόντα, 14ος-15ος αι. και μυροδοχείο ατρακτοειδούς σώματος του 3ου-4ου αι. από το ανατολικό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης.

Imported Venetian glass vessels (14th -15th c.) and a fusiform perfume pot (3rd-4th c.) from Thessaloniki's eastern cemetery.

Γυάλινα αγγεία 15ου-16ου αι. σε βιτρίνα στην αίθουσα «Το λυκόφως του Βυζαντίου». Τα περισσότερα βενετικής υαλουργίας, επιβεβαιώνουν τον ρόλο της Θεσσαλονίκης ως κέντρο εμπορίου και τις επαφές της με τη Δύση-Βενετία και την Ανατολή.

Glass vessels in a showcase in the "Twilight of Byzantium" Gallery. Most are Venetian, confirming Thessaloniki's role as a trade centre and the city's contacts with the West as well as the East, 15th-16th c.

18

Δευτέρα • Monday

19

Τρίτη • Tuesday

Παγκόσμια Ημέρα Αντρών • Παγκόσμια ημέρα κατά της κακοποίησης των παιδιών

20

Τετάρτη • Wednesday

Παγκόσμια Ημέρα για τα Δικαιώματα του Παιδιού

21

Πέμπτη • Thursday

Εισόδια της Θεοτόκου • Παγκόσμια Ημέρα Φιλοσοφίας

22

Παρασκευή • Friday

23

Σάββατο • Saturday

24

Κυριακή • Sunday

Γυάλινα μυροδοχεία εισηγμένα από τη Βενετία 14ου-16ου αι., βρέθηκαν στη Θεσσαλονίκη.
Glass perfume pots imported from Venice, 14th-16th c., found in Thessaloniki.

25

Αικατερίνης Μεγαλομάρτυρος

Δευτέρα • Monday

26

Στυλιανού Παφλαγώνος

Τρίτη • Tuesday

27

Τετάρτη • Wednesday

28

Πέμπτη • Thursday

29

Παρασκευή • Friday

30

Σάββατο • Saturday

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ • DECEMBER

Αποστόλου Ανδρέου

01

Κυριακή • Sunday

Νομίσματα των αυτοκρατόρων Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου (1396-1423) με τον άγ. Δημήτριο έφιππο και του Θεόδωρου Κομνηνού Δούκα, ηγεμόνα της Ηπείρου (1224-1230) του νομισματοκοπείου της Θεσσαλονίκης.

Coins of Manuel II Palaiologos (1396-1423) with St Demetrios on horseback and Theodoros Komnenos Doukas (1224-1230), minted in Thessaloniki.

02

Δευτέρα • Monday

03

Τρίτη • Tuesday

04

Βαρβάρας της μεγαλομάρτυρος, Ιερομάρτυρος Σεραφείμ επισκόπου Φαναρίου και Νεοχωρίου

Τετάρτη • Wednesday

05

Σάββα του Ηγιασμένου, Αγίου Διογένους μαρτύρου

Πέμπτη • Thursday

06

Αγίου Νικολάου

Παρασκευή • Friday

07

Σάββατο • Saturday

08

Κυριακή • Sunday

Νομίσματα των Ανδρόνικου Β' (1282-1328) και Ανδρόνικου Δ' των Παλαιολόγων (1376-1379) του νομισματοκοπείου της Θεσσαλονίκης.
Coins of Andronikos II (1282-1328) and Andronikos IV Palaiologos (1376-1379), minted in Thessaloniki.

09

Σύλληψις της Αγίας Άννης

Δευτέρα • Monday

10

Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Τρίτη • Tuesday

11

Τετάρτη • Wednesday

12

Αγίου Σπυρίδωνος

Πέμπτη • Thursday

13

Παρασκευή • Friday

14

Σάββατο • Saturday

15

Ελευθερίου ιερομάρτυρος και Ανθίας της μητρός

Κυριακή • Sunday

Νομίσματα του Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου (1354-1376) του νομισματοκοπείου της Θεσσαλονίκης. Στο πρώτο ο εικονίζεται ο αυτοκράτορας να κρατά το ομοίωμα της πόλης και ο μαρτυρικός θάνατος του αγίου Δημητρίου δια λογχισμού από τρεις στρατιώτες.

Coins of John V Palaiologos (1354-1376) minted in Thessaloniki. Depicted on the first are the emperor holding a model of the city and the martyrdom of St Demetrios, transfixed by the spears of three soldiers.

ΠΙΣΤΕΥΣΑ ΤΩ ΠΟΝΤΕΣ Ο ΙΩΑΝΝΗΣ
ΤΟ ΕΜΜΟΝΟ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ
ΝΙΣ ΑΛΑΒΗΝΗ

16

Δευτέρα • Monday

17

Τρίτη • Tuesday

18

Τετάρτη • Wednesday

19

Πέμπτη • Thursday

20

Παρασκευή • Friday

21

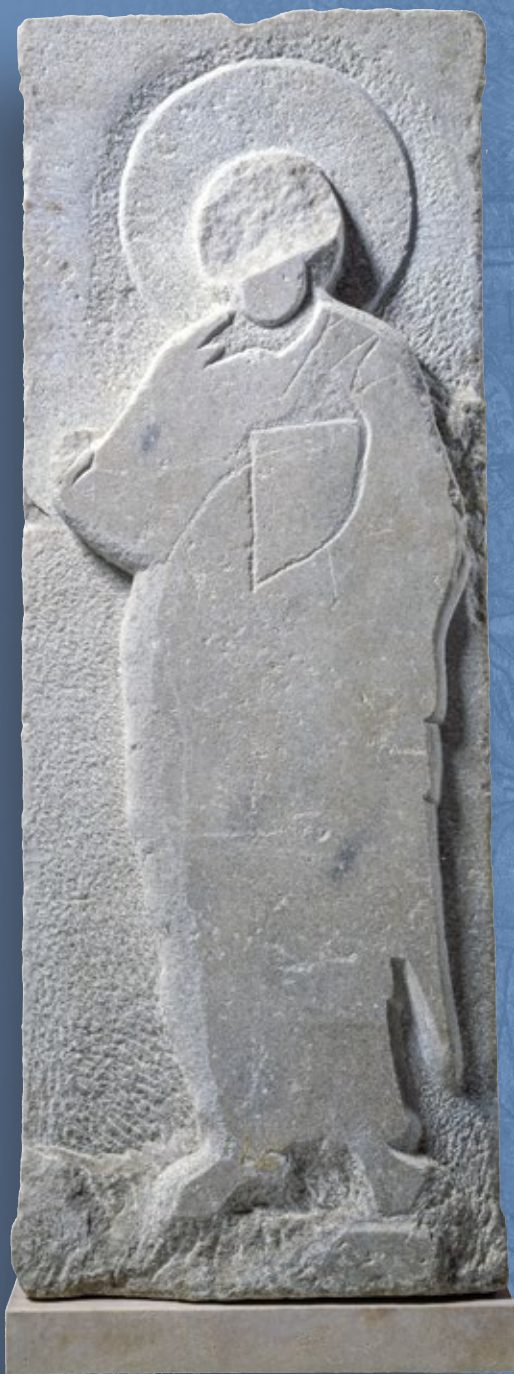
Σάββατο • Saturday

22

Κυριακή • Sunday

Αναστασίας Φαρμακολύτριάς

Λεπτομέρεια από τον χρυσοκέντητο μεταξωτό επιτάφιο, έργο κεντητικής τέχνης εργαστηρίου της Θεσσαλονίκης, αρχές 14ου αι.
Detail from a gold-embroidered silk *epitaphion* worked in Thessaloniki. Early 14th c.

23

Δευτέρα • Monday

24

Τρίτη • Tuesday

Ευγενίας της Οσιομάρτυρος

25

Τετάρτη • Wednesday

Χριστούγεννα

26

Πέμπτη • Thursday

Δεύτερη ημέρα των Χριστουγέννων • Σύναξις Υπεραγίας Θεοτόκου

27

Παρασκευή • Friday

Στεφάνου Πρωτομάρτυρος

28

Σάββατο • Saturday

29

Κυριακή • Sunday

Ημιτελής μαρμάρινη εικόνα του Χριστού, επιβεβαιώνει την ύπαρξη εργαστηρίου γλυπτικής στη Θεσσαλονίκη, αρχές 14ου αι.
Unfinished marble icon of Christ, confirming the existence of a sculptor's workshop in Thessaloniki. Early 14th c.

30

Δευτέρα • Monday

31

Τρίτη • Tuesday

2025

01

Τετάρτη • Wednesday

02

Πέμπτη • Thursday

03

Παρασκευή • Friday

04

Σάββατο • Saturday

05

Κυριακή • Sunday

Εικόνα Χριστού Παντοκράτορα «Η Σοφία του Θεού», β΄ μισό 14ου αι. Αποδίδεται σε εργαστήριο της Θεσσαλονίκης.
Icon of Christ Pantocrator "The Wisdom of God", 1350-1400. Attributed to a Thessaloniki workshop.

Επιμανίκιο, κεντημένο με αργυρά και χρυσά ελάσματα και νήματα. Ο επίσκοπος της Θεσσαλονίκης Γεράσιμος από την Κρήτη ικετεύει τον άγιο Δημήτριο να σώσει την πόλη, 1788-1810. Αγορά από Καλφαγιάν με χορηγία του Σωματείου των Φίλων του Μ.Β.Π. και του Γ. Γεωργιάδη.

Cuff embroidered with silver and gold leaf and thread. Bishop Gerasimos of Thessaloniki implores St Demetrios to save the city, 1788-1810. Purchase from Kalfayan sponsored by the Association of Friends of the Museum of Byzantine Culture and G. Georgiades.

ОСТАВШИЕ СЯ
ОКРПЕ

ОСТАВШИЕ СЯ

The desk diary “Commerce and Economy in Byzantine Thessaloniki”
was printed by the Association of “Friends of the Museum of Byzantine Culture”
in December 2023 in 500 copies.

Research, material selection, texts, editing

Maria Polychronaki

Conservation of artworks

Fotini Beltsi, Giorgos Boudalis, Rena Cheimonidou,
Mania Chrysikopoulou, Athina Dousi, Dimitra Drosaki,
†Photis Ferenidis, Androniki Foutzitzoglou,
Vaios Ganitis, Giorgos Gousias, Poulcheria Iosifidou,
Elektra Karagiannidou, Kalliopi Kavasila, Giorgos Kissas,
Giorgos Konstantinidis, † Ph. Kontoglou,
Andreas Kontses, Vasso Kostopoulou, Dimitra Lazidou,
† Tassos Margaritof, Kyriakos Mathios,
Magdalini Mouratidou, Polyxeni Palousi,
Athanasios Palousis, †Aikaterini Talarou,
Charalambos Tsaganos, Giorgos Tsekmes

Drawings

Giorgos Asproudis, Flora Kornaraki,
Chryssoula Mallia, Theodoros Zontanos

English translation

Janet Koniordos

Photographs

Thanos Kartsoglou
†Makis Skiadaresis
Giorgos Fafalis

Design

Dimitris Milosis

Production

MOUGOS - COMMUNICATION IN PRINT

Το λεύκωμα-ημερολόγιο «Εμπόριο και οικονομία στη Βυζαντινή Θεσσαλονίκη» εκδόθηκε από το Σωματείο των «Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού» και τυπώθηκε σε 500 αντίτυπα τον Δεκέμβριο του 2023.

Έρευνα, επιλογή υλικού, κείμενα, επιμέλεια
Μαρία Πολυχρονάκη, αρχαιολόγος ΜΒΠ

Αγγλική μετάφραση
Janet Koniordos

Συντήρηση έργων

Βάιος Γανίτης, Γιώργος Γούσιας, Δήμητρα Δροσάκη,
Πουλχερία Ιωσηφίδου, Καλλιόπη Καβάσιλα,
Ηλέκτρα Καραγιαννίδου, Γιώργος Κίσσας,
Ανδρέας Κοντσές, † Φ. Κόντογλου,
Γιώργος Κωνσταντινίδης, Βάσω Κωστοπούλου,
Δήμητρα Λαζίδου, Κυριάκος Μαθιός,
† Τάσος Μαργαριτώφ, Μαγδαληνή Μουρατίδου,
Φωτεινή Μπέλτση, Γιώργος Μπουδαλής, Αθηνά Ντούση,
Αθανάσιος Παλούσης, Πολυξένη Παλούση,
† Αικατερίνη Ταλάρου, Χαράλαμπος Τσαγανός,
Γιώργος Τσεκμές, † Φώτης Φερενίδης,
Ανδρονίκη Φουτσιτζόγλου, Ρένα Χειμωνίδου,
Μάνια Χρυσικοπούλου

Φωτογραφίες

† Μάκης Σκιαδαρέσης
Θάνος Καρτσόγλου
Γιώργος Φαφαλής

Σχεδιασμός

Δημήτρης Θ. Μηλώσης

Παραγωγή

ΜΟΥΤΚΟΣ - ΕΝΤΥΠΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σχέδια

Γιώργος Ασπρούδης, Θεόδωρος Ζωντανός,
Φλώρα Κορναράκη, Χρυσούλα Μαλλιά

FRIENDS OF THE MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

The association of “Friends of the Museum of Byzantine Culture” was founded in 1988, immediately after construction work on the Museum began. It is thus the only association of friends that started its activity, contributing to the Museum collections’ recording and conservation, before the MBC’s official inauguration in 1994.

The association of Friends forms the link between the Museum and the general public, and its main aims are to provide the museum with moral and material support, assist in its running, help augment its collections, and raise public awareness regarding artefacts related with Byzantine history and art.

The Friends is a non-profit organisation recognised by the state and a member of the Hellenic Federation of Friends of Museums (EOSFIM). Through EOSFIM, it also belongs to the World Federation of Friends of Museums (WFFM).

The membership currently stands at over 1500 and continues to rise yearly.

Executive Committee

Panagiota Gourassa - Georgiadou, Chair

Despoina Dalakoura - Karagiannidou, Vice - Chair

Nikolaos Galanis, Vice - Chair

Athanasios Koukoravas, General Secretary

Magdalini Manoudi, Treasurer

Members: Eliza Alexandridou

Polytimi Katsochi

Anastasios Plastiras

Michael Rokkos

Athina Sipitanou

Anastasios Tantsis

Stamatia Rovatsou

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Το Σωματείο των Φίλων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού ιδρύθηκε το 1988, αμέσως μετά την έναρξη κατασκευής του κτιρίου του Μουσείου. Είναι έτσι, ίσως, το μοναδικό Σωματείο Φίλων που άρχισε τη δράση του, συμβάλλοντας στην καταγραφή και συντήρηση των συλλογών του Μουσείου, πριν τα επίσημα εγκαίνιά του που έγιναν το 1994.

Το Σωματείο αποτελεί το συνδεδετικό κρίκο του Μουσείου με την κοινωνία, με κύριους στόχους την ηθική και υλική ενίσχυση του Μουσείου, τη συμπαράσταση στη λειτουργία του και στον εμπλουτισμό των συλλογών του καθώς και την ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού για τα έργα της βυζαντινής ιστορίας και τέχνης.

Αποτελεί μη κερδοσκοπικό σωματείο, αναγνωρισμένο από το κράτος, είναι μέλος της Ελληνικής Ομοσπονδίας Φίλων των Μουσείων (ΕΟΣΦΙΜ) και μέσω αυτής συμμετέχει στην Παγκόσμια Ομοσπονδία Φίλων των Μουσείων (FMAM).

Σήμερα τα μέλη του ξεπερνούν τα 1500 και συνεχίζουν να αυξάνονται κάθε χρόνο.

Διοικητικό Συμβούλιο

Παναγιώτα Γκουράσα-Γεωργιάδου, Πρόεδρος
Δέσποινα Καραγιαννίδου-Δαλακούρα, Α' Αντιπρόεδρος
Νικόλαος Γαλάνης, Β' Αντιπρόεδρος
Αθανάσιος Κουκοράβας, Γεν. Γραμματέας
Μαγδαληνή Μανούδη, Ταμίας
Ελίζα Αλεξανδρίδου, Μέλος
Πολυτίμη Κατσώχη, Μέλος
Αναστάσιος Πλαστήρας, Μέλος
Μιχάλης Ρόκκος, Μέλος
Αθηνά Σιπητάνου, Μέλος
Αναστάσιος Τάντσης, Μέλος
Μάτα Ροβάτσου, Μέλος

ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE

ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ASSOCIATION OF THE FRIENDS OF THE MUSEUM OF BYZANTINE CULTURE